

Opinnäytetyö (AMK)

Diakin viestinnän koulutusohjelma/

Journalismi

2012

Leeni Salonen

MEDIAKASVATUS OPETTAJIEN NÄKÖKULMASTA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Diakin viestinnän koulutusohjelma | Journalismi

2012 | 55

Juha Sopanen

Leeni Salonen

MEDIAKASVATUS OPETTAJIEN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyön aiheena on yläkoulujen mediakasvatus. Opinnäytetyössä selvitetään, millaisia valmiuksia opettajien mielestä heillä itsellään on opettaa mediakasvatusta yläkouluikäisille oppilailleen, jotka ovat teknologisoituneessa maailmassa kasvaneita diginatiiveja.

Opinnäytetyössä selvitetään myös, kokevatko opettajat elävänsä samassa mediatodellisuudessa oppilaidensa kanssa, millaiselta yläkouluikäisten nuorten mediankäyttö näyttää opettajien mielestä, millaisia eroja ja yhtymäkohtia oppilaiden ja opettajien mediankäytössä on, miten tärkeänä opettajat mediankasvatuksen oppiaineena näkevät ja millaisia asioita koulujen mediakasvatuksessa tulisi painottaa. Tutkimusaineistona on käytetty kuuden yläkoulun opettajan haastattelua.

Teemahaastattelut on tehty keväällä 2012. Haastattelut on tehty kysymysrunkoa apuna käyttäen ja käsitelty laadullisesti. Opettajat esiintyvät opinnäytetyössä nimettöminä. Haastatelluista kuudesta opettajasta viisi työskenteli äidinkielen opettajana ja yksi kuvaamataidon opettajana. Opinnäytetyöstä käy selville, että opettajien mielestä heillä on melko hyvät valmiudet opettaa yläkouluikäisille mediakasvatusta.

Mediakasvatuksessa painottuvat mielestäni haastattelujen perusteella edelleen melko vahvasti kirjallisen kulttuurin ja sivistyksen ihanteet, vaikka oppilaat elävät täysin erilaisessa maailmassa. Opettajat kokevat elävänsä osittain samassa mediatodellisuudessa. He käyttävät oppilaidensa kanssa samoja median tarjoamia palveluita, mutta medioiden käyttötavoissa on eroja. Opettajien näkökulmasta nuorten mediankäyttöä leimaa runsas internetin ja sosiaalisen median käyttö.

Opettajien haastattelut löytyvät opinnäytetyöstä suorina lainauksina. Lopussa kokoan tutkimukseni tulokset yhteen.

ASIASANAT:

Mediakasvatus, yläkoulut, opettajat, diginaativit, milleniaalit

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Communication programme | Journalism

2012 |55

Juha Sopanen

Leeni Salonen

TEACHER'S VIEW ON MEDIA EDUCATION

The aim of this study is to clarify lower secondary level teachers' perspective to media education. The main research question was how teachers can teach media education to students that are grown in technological world. Young people in lower secondary level are so called millenials or diginatives. They live in completely different media reality compared to teachers.

The thesis also examines if teachers feel they live in the same media reality with their pupils, what lower secondary level young students' media usage seems from teachers' view, the differences and interfaces of students' and teachers' media usage, how important media education is and what kind of things teachers want to focus on in media education.

Theme interviews were made in the spring 2012 to six teachers. Interviews with teachers can be found in the thesis as direct quotations. The teachers felt that they have pretty good abilities to teach media education to millenials. Media education is still focused on literary culture, even if the students live in a completely different world. Teachers use the same media services that their student use but there are differences in the way of using.

At the end of my research I will gather the results together.

KEYWORDS:

Media education, lower secondary level, teachers, millenials, diginatives

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 ERI SUKUPOLVIEN MEDIATODELLISUUS	7
2.1 Opettajat ja oppilaat elävät eri mediatodellisuuksissa	7
2.2 Suomalaisen mediajärjestelmän muutos	12
2.3 Sukupolvi ei aina määritä edustajansa mediankäyttöä	
3 MITÄ MEDIAKASVATUS ON?	
3.1 Perusopetuksen mediakasvatus	14
3.2 Mediakasvatus oppiaineena	16
3.3 Mediakasvatuksen historiaa	17
3.4 Mediakasvatus Suomessa	18
3.5 Medialukutaito	19
4 NUORTEN MEDIANKÄYTTÖ	
4.1 Millaiselta nuorten mediankäyttö näyttää opettajien silmin katsottuna?	22
4.2 Sosiaalinen media on nuorille ykkönen	23
5 EROJA JA YHTYMÄKOHTIA OPETTAJIEN JA OPPILAIDEN MEDIAN- KÄYTÖSSÄ	28
5.1 Sukupolvien eroista koituvat ongelmat	28
5.2 Uudet mediamuodot voivat olla uhka tai lupaus uudesta	31
5.3 Vastaako koulujen mediakasvatus oppilaiden tarpeita – opettajien näkökulma	32
5.4 Mediakasvatus opettajankoulutuksessa	34

6 MEDIAN RISKIT	38
6.1 Nuoret käyttävät mediaa melko vapaasti	38
6.2 Sosiaalisessa mediassa voi paljastaa itsestään liikaa	41
6.3 Mediakasvatus voi olla myös kuluttajakasvatusta	42
6.4 Verkosta on liian helppoa lainata	45
6.5 Millaisissa asioissa nuoret tarvitsevat opettajien mukaan apua ja opetusta?	47
7 YHTEENVETO	51
LÄHTEET	54

LIITTEET

Liite 1. Opettajilta kysymäni kysymykset

1 JOHDANTO

Tutkin opinnäytetyössäni, millaisia valmiuksia opettajilla on heidän omasta mielestään antaa mediakasvatusta yläkouluikäisille, millaista mediakasvatusta yläkouluikäiset heidän mielestään tarvitsisivat ja millaiselta yläkouluikäisten mediakäyttö näyttää eri sukupolvia edustavien opettajien mielestä. Keskityn opinnäytetyössäni yläkoulun luokanopettajien opettajien kokemuksiin mediakasvatuksesta, sillä yläkouluikäiset käyttävät erityisen paljon mediakasvattajille melko tuntemattomia uusia medioita, esimerkiksi internetiä ja sen kautta pelejä sekä sosiaalista mediaa. Yläkouluikäiset ovat osa sukupolvea, jota voidaan kutsua milleniaaleiksi tai diginatiiveiksi.

Toisin kuin heidän opettajansa, milleniaalit ovat syntyneet ja kasvaneet teknologisoituneessa maailmassa ja heille monet sellaiset asiat, joita mediakasvatusta antavat opettajat tai heidän vanhempansa pitävät uutuuksina, ovat itsestäänselvyyksiä. Heille ominaista on useiden välineiden samanaikainen simultaanikäyttö: he surffailevat luontevasti internetissä, käyttävät sujuvasti sosiaalista mediaa, kuten Facebookia ja Twitteria ja pelaavat nettipelejä.

Eri sukupolvien mediatodellisuus voi poiketa rajusti toisistaan. Esimerkiksi vanhempien ja opettajien omat mediakäyttötavat on hankittu ennen Internetiä tai sosiaalista mediaa. Nuorten osaaminen näiden medioiden suhteen voi olla paljon korkeammalla tasolla verrattuna heidän opettajiinsa tai vanhempiinsa.

Opettajien haastatteluista selvisi, että yläkouluikäiset saavat heidän mielestään seikkailla mediassa melko vapaasti. Vanhempien valvonta ylettyy alakouluikäisiin, mutta yläkouluun siirryttäessä valvonta vähenee. Yläkouluikäisillä on usein mahdollisuus käyttää mediaa itsenäisemmin kuin nuoremmilla eli alakouluikäisillä, heillä ei kuitenkaan ole aikuisen kypsyyttä ja taitoja käsitellä mediassa kohtaamiaan asioita. Vapaudestaan huolimatta heiltä ei vielä voi odottaa samankaltaista vastuullisuutta mediankäytön suhteen. Esimerkiksi sosiaalinen media saattaa sen vuoksi näyttäytyä riskinä esimerkiksi sen julkisen luonteen

vuoksi, joten sen vuoksi nuorten ohjaaminen riittävän kriittiseksi ja vastuulliseksi mediankäyttäjiksi olisi tärkeää yläkouluiässä.

2 ERI SUKUPOLVIEN MEDIATODELLISUUS

2.1 Opettajat ja oppilaat elävät eri mediatodellisuuksissa

Yläkouluikäiset ovat osa sukupolvea, jota voidaan kutsua milleniaaleiksi tai diginatiiveiksi.

Toisin kuin heidän opettajansa ja vanhempansa, milleniaalit ovat syntyneet ja kasvaneet teknologisoituneessa maailmassa ja heille monet sellaiset asiat, joita mediakasvatusta antavat opettajat tai heidän vanhempansa pitävät uutuuksina, ovat itsestäänselvyksiä. Milleniaaleille ominaista on useiden mediavälineiden samanaikainen simultaanikäyttö: he surffailevat luontevasti internetissä, käyttävät sujuvasti sosiaalista mediaa, kuten facebookia ja twitteria ja pelaavat netti-pelejä. Opettajien pitäisi siis pystyä opettamaan yläkouluikäisille sellaisia taitoja, jotka yläkouluikäiset saattavat hallita opettajiin paremmin.

Eri sukupolvien mediatodellisuus voi poiketa rajusti toisistaan. Esimerkiksi vanhempien ja opettajien omat mediakäyttötavat on hankittu ennen internetiä tai sosiaalista mediaa. Nuorten osaaminen näiden medioiden suhteen voi olla paljon korkeammalla tasolla verrattuna heidän opettajiinsa tai vanhempiinsa. Vanhempien ja opettajien omat mediankäyttötavat on hankittu usein jo ennen median muutosta. Median muutoksella tarkoitan median digitalisoitumista: internetin suosion kasvua ja median sisältöjen siirtymistä verkkoon. Uusien mediamuotojen käyttö on nuorille osa arkea, mutta vanhemman polven opettajille saattavat median uudet muodot ja esimerkiksi sosiaalinen media olla tuntemattomia ja nuorten osaaminen tällaisen median suhteen paljon korkeammalla tasolla kuin opettajilla.

Vanhemman sukupolven opettajat ja nuoret saattavat elää erilaisissa todellisuuksissa ja käsittävät median, sen tarpeen ja käyttötavat aivan eri tavalla kuin yläkouluikäiset.

Tällä hetkellä kasvatusvastuussa olevat sukupolvet ovat syntyneet 1940–1980-lukujen aikana.

Juha Herkman kirjoittaa Mediakasvatuksen käsikirjassa, että kirjallisen kulttuurin ja sivistysihanteen painoarvo määrittä suomalaisista mediajärjestelmää 1980-luvulle saakka (Herkman 2010, 67). Herkmanin mukaan 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneet sukupolvet edustavat televisiosukupolvea ja 1980-luvulla syntyneet sukupolvet taas edustavat videosukupolvea.

”Televisiosukupolvi kasvoi audiovisuaalisen median parissa, mutta sillä on vahva side kirjalliseen kulttuuriin ja poliittisesti johdetun Yleisradion sivistysarvoihin. Visuaalinen kulttuuri alkoi todenteolla haastaa kirjallisen kulttuurin vasta videosukupolven aikana.” (Herkman 2010, 64)

Yläkouluikäiset ovat syntyneet 1990-luvun lopulla, joten heitä voi kutsua milleniaaleiksi tai diginatiiveiksi. Heille ominaista on mediakulttuurin ja viihteen suurkulutus, he ovat tottuneet tuottamaan itse materiaalia verkkoympäristöön ja elävät jatkuvassa mediamaisen muutoksessa. Milleniaalit tai diginatiivit ovat 1980-luvun jälkeen syntyneitä lapsia, jotka ovat syntyneet teknologisoituneeseen maailmaan. Heille esimerkiksi tietokoneet ja matkapuhelimet ovat aina olleet arkipäivää. Diginatiivit käyttävät sujuvasti esimerkiksi Facebookia, Twitteriä, Irc-galleriaa ja Youtubea. Koska vanhemmille sukupolville eri mediavälineiden samanaikainen käyttö ei ole samalla tavalla luontevaa, on sukupolvien välillä oleva mediatajun kuilu syvä.

”Eri sukupolvien välillä mediatajussa on suuri kuilu: Digiajan alkuasukkaiden, eli diginatiivien ja maahanmuuttajien välistä kielimuuria kuvataan kahden kulttuurin ongelmaksi. Kahden kulttuurin ongelma tarkoittaa sitä, että koulujen perinteinen kirjakulttuuri sekä lasten ja nuorten mediakulttuuri ovat eriytyneet toisistaan, eivätkä kohta kasvatuksellisissa yhteyksissä.” (Töllinen 2008, 19)

Kuilu ikäluokkien välille synnyttää myös se, että Maarit Jaakkolan mukaan tällä hetkellä kasvatusvastuussa olevat sukupolvet ovat ikäluokkaa, jolle internet on sananmukaisesti uusmedia.

”Diginatiivien sukupolveksi kutsutun ikäluokan aikana netti on ollut aina olemassa, ja vuosituhaten vaihteen molemmin puolin syntynyt sukupolvi kykenee ot-

tamaan uuden digitaalisen ympäristön haltuun vailla analogisen ympäristön luomia ajatuksellisia rajoitteita. Hämmentyneimpiä lienevät niin sanotut sukupolvet x- ja y, joiden käsitys joukkoviestinnästä on muovautunut painoviestinnän kirjallisen joukkoviestinnän mukaan.” (Jaakkola 2010, 45)

Opinnäytetyöhön haastatellut opettajat samanaikaisesti sekä kokivat että eivät kokeneet elävänsä samanlaisessa mediatodellisuudessa oppilaidensa kanssa. Opettajat käyttivät osaksi samoja mediavälineitä, kuten Facebookia, mutta oppilaiden käyttötavat poikkesivat opettajista käyttötavoista. Opettajien näkemyksen mukaan oppilaille esimerkiksi sosiaalisen median käyttö oli elämäntapa.

”Oppilaat on tavallaan syntyneet tällaiset tekniset vempaimet kädessä ja me ollaan nähty, mä oon ite 46-vuotias, ni mä oon nähnyt esimerkiksi internetin tulemisen, kännyköiden tulemiset, virtuaalimaailman syntymisen ja niiden rantautumisen Suomeen, niin mä koen että meidän ikäiset ollaan nähty se kokonaisuus, milloin se on syntynyt ja miksi se on syntynyt Suomeen. Oppilaat ei kyseenalaista, tavallaan se on elämäntapa niille. Siksi koen ja en koe eläväni samassa mediatodellisuudessa. Se on kaksipiippuinen juttu, ehkä tämänikäisenä on tavallaan syvemmällä siinä, jonkun Facebookin käyttäminen merkitsee mulle paljon vähemmän kuin oppilaille joille se on jokapäiväistä. Sovellukset, kuten Facebook, ei merkitse mulle, se on sellainen, että kun mulla ei ole mitään tekemistä, mä voin käydä Facebookissa. Oppilaat taas kuulemma viettää koko ajan aikaansa siellä, siinä on näkökulmaeroja.” (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

”En missään tapauksessa koe eläväni täysin samassa mediatodellisuudessa. Kyllähän mun mediankäyttö ainakin painottunut ihan eri tavalla. Minä elän siinä mediatodellisuudessa, joka hyödyttää työtäni ja vapaa-aikani liittyy paljon töihini kanssa, koska olen tällainen innokas opiskelija joka haluaa oppia koko ajan uutta ja olen siellä tietokoneiden maailmassa ja median maailmassa ihan vaan sitä varten että haluan saada selville asioita ja juttuja, että se ei ole mun viihdekeskukseni pelkästään ainakaan, niinkuin tuntuu että nuorille se on pelkästään viihdejuttu ainoastaan.” (Haastattelu 5.3.2012, 46-vuotias opettaja)

”Sekä koen että en koe eläväni samassa mediatodellisuudessa oppilaideni kanssa. En varmaankaan käytä kaikkia mahdollisia sosiaalisen median juttuja, joita he käyttää. Mutta joitain kyllä käytän. En usko että olen niin aktiivinen nettimaailmassa kuin nykypäivän teinit. Kyllä mä esimerkiksi olen Facebookissa, mutta sellaiset selkeästi nuoremmille ihmisille suunnatutu palvelut, kuten Irc-galleria, niin en mä niissä ole. Sitten on tietenkin tällaiset kuin esimerkiksi Habbo-hotel, että

mä olen ollut jo niin vanha kun ne on tullut.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

”Tässä on tämä hyvä opettajan luulopilvi ympärillä, että kyllä minä nyt tiedän missä he käyvät ja mitä tekevät. Mä luulen tietäväni, mutta enhän mä oikeesti tiedä. Että sen mä tiedän, että ne käy siellä Facebookissa, minne ne yrittää mennä, jos on sellainen pienikin vapaahetki mennä, sillä meillä on sellaiset selkeät säännöt, että atk-luokassa ei oo mitään asiaa.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

Ainakin osa nuoremman sukupolven opettajista käyttää osittain samoja mediapalveluita oppilaidensa kanssa ja oppilaiden käyttämät mediat olivat heille tuttuja.

”En koe eläväni ihan täydellisesti samassa mediatodellisuudessa, mutta minusta tuntuu siltä, että mulla aika hyvät käsitykset on heidän todellisuudestaan. Tavallaan siis sosiaalinen media ja sen merkitys heidän elämässään ja tämmöset. Tuttuja ainakin, voi olla etten aivan täysin ymmärrä kuinka suuri merkitys sillä on heidän elämässään, sillä ei se sillä tavalla siellä koulumaailmassa näy. Olen itsekin esimerkiksi Facebookissa mutta en tietenkään oppilaiden kanssa.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Ehkä välillä kuulee, jos esimerkiksi Facebookissa kiertää joku lausahdus tai päivityksissä on sellaisia teemoja, että lisää tämä tai tän tyyppisiä, niin jossain keskusteluissa voi kuulla ja huomata, että nämä on kuullut tämän saman jutun. Tietenkin television puolelta huomaa, että seuraa samanlaisia ohjelmia, vaikka usein huomaan myös sen, etten ole yhtään perillä jostain ohjelmasta, jota oppilaat katsovat tosi paljon.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

Osa haastatelluista opettajista taas koki kuuluvansa täysin Mediakasvatuksen käsikirjassakin kuvailtuun kirjalliseen sukupolveen. He olivat huolestuneita siitä, miten esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon käy jatkuvasti teknologisoituvassa maailmassa.

”En koe ollenkaan eläväni samassa mediatodellisuudessa. Tavallaan heille kirja ei ole enää mitään. Eikä oikeastaan lehdetkään. Kun tilaan kasiluokkalaisten oppilaille jokaiselle oman Turun Sanoman, niin puolet oppilaista pudottaa jo puolet lehdestä, että mä en osaa lukea tätä. Mitä varten tää ei oo niitattu kiinni tää lehti, tästähän lähtee sivut irti. Ihan fyysisesti ne oppilaat kokee sen lehden lukemisen hankalaksi. Ne kysyy miksei me katota netistä tätä lehteä. Se on tavallaan minul-

le käsittämätöntä. Ja kun mä annan oppilaalle sen lehden ja se tarttuu siihen, niin se silmäilee sen lehden tavallaan samalla tavalla, kuin se katsoisi jotain nettisivuja. Oppilas silmäilee muutaman otsikon sieltä täältä ja muutaman kuvan sieltä täältä, mutta se ei tavallaan tartu mihinkään. Näkee, että netissäkin ne on salamanopeesti selannut ja tarttuu joka linkkiin, jotta ne vaan pääsee äkkiä eteenpäin. Sivulla ei saa olla paljon tekstiä, sillä silloin se ahdistaa selkeesti heti.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

Mä oon nyt online-tutkimuksessa kerrotaan, että mediaympäristön muutos vaatii kansalaisilta erilaisia medioihin liittyviä taitoja, joita ovat esimerkiksi median tekniset käyttötaidot, mutta myös niiden lisäksi uudenlaiset sosiaaliset taidot ja käyttölukutaidot.

”Median teknisen käytön lisäksi on ymmärrettävä myös millä periaatteilla mediassa toimitaan ja millä tavalla siellä käyttäydytään, mediassa käytettyä retoriikkaa sekä kommunikoinnin erilaisia tapoja.” (Noppari ym 2008, 136)

Käyttämällä erilaisia medioita kuin heidän kasvattajansa, ovat yläkouluikäiset siis omaksuneet aivan erilaiset mediankäyttötavat kuin heidän opettajansa.

”Tossa luokan edessä on kirjoja, esimerkiksi Anna-Leena Härkösen Häräntappo-ase. Jos mä kysyn joltain luokalta, että mitäs jos me luettaisiin seuraavaksi vaikka tämä, niin reaktio olisi sellainen, että noin paksu kirja, mä en koskaan pysty lukemaan tollasta. Tämä on asia mikä on muuttunut. Jos ajattelee, että olen tehnyt tätä työtä nyt vuodesta 1987, niin oppilaat lukivat hirvittävän paljon kirjoja ja oppilailla luki esimerkiksi ystäväkirjoissa kohdassa mitä minä harrastan, niin että yli puolet että harrastan lukemista ja se oli ihan nasta juttu oppilaiden mielestä. Sanotaan noin yhdeksänkymmentäluvun ehkä puoliväliin asti, sen jälkeen yläkouluikäisten mielestä ne, jotka lukee ja kokee, että lukeminen on mun harrastus, niin se on ihan friikkejä. Suurimman osan mielestä lukevat on ihan pönttöjä, et se on täysin out. Se ihminen on aivan pölö, sillä ei oo elämää, jos se lukee ja tykkää lukemisesta. Kyllä se aika huolestuttavaa on.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

Kuten haastatteluistakin on nähtävissä, on eri sukupolvien välillä vaikeaa ymmärtää toistensa mediankäyttöä. Opettajan haastattelussa hän kaipaasi oppilailtaan enemmän kiinnostusta (kirjojen ja lehtien) lukemiseen kun taas oppilaat eivät halua lukea. Heitä kiinnostava media tuntuu olevan ainoastaan sähköisessä muodossa.

2.2 Suomalaisen mediajärjestelmän muutos

Suomalaisen mediajärjestelmä on muuttunut eri vuosikymmeninä. Muutos on ollut kiihkeää 1990-luvun jälkeen.

Mediakulttuurin muutokset ovat olleet myös osana sitä todellisuutta, jossa tietynä aikana eläneet ihmiset ovat olleet. Esimerkiksi, toisin kuin nyt, vielä 1960-1970 –lukujen aikana monet viestintävälineet kantoivat jonkun puolueen väriä.

”Tavoitteena oli demokraattinen moninaisuus, jossa kansalaisten vaihtelevia intressejä edustivat niin politiikassa kuin mediajulkisuudessa eri etujärjestöt, kuten puolueet ja ammatti- ja työnantajajärjestöt. Päätaavoite oli yhteiskuntarauhan säilyttäminen eri eturyhmien konsensuksen avulla. Toinen asia sitten on, kuinka Kekkosen ja kylmän sodan aikaisessa Suomessa saavutettiin demokratian ihanne.” (Herkman 2010, 69)

Kahdeksankymmentäluvun alussa Suomi kuitenkin avautui kansainväliselle markkinakilpailulle.

”Siirryttiin kilpailutalouden aikaan, joka jätti jälkensä koko yhteiskuntaan, myös mediaan. Median poliittinen ohjailu sai väistyä markkinaohjailun tieltä. Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 vapautti myös suomalaisen ulkopoliittikan uutisoinnin. Näiden muutosten jälkeen suomalaista mediaa on määrittänyt liberalistinen ihanne, ja journalismi on voinut toimia aiempaa selkeämmin poliittisen vallan vahtikoirana.” (Herkman 2010, 69)

Herkmanin mukaan vapautumisen kääntöpuolena on kuitenkin vielä 1960- ja 1970-luvuilta puuttunut ideologiattomuus. Sekä poliittiset puolueet että media polvistuvat nykyään markkinavoimien edessä. Herkman kirjoittaa, että poliittisesti värittyneestä ja säännelystä mediajärjestelmästä on siirrytty kilpailun ja markkinoiden sääntelemään järjestelmään (Herkman 2010, 70). Suomalaisen lehdistön kaupallistumisesta kertoo esimerkiksi aikakauslehtien, juorulehtien ja viihteen määrän jatkuva lisääntyminen. Nykyiset milleniaalit elävät siis täysin erilaisessa maailmassa mediajärjestelmän muutosten vuoksi verrattuna aikaisempiin sukupolviin.

2.3 Sukupolvi ei aina määritä edustajansa mediankäyttöä

Sukupolvi ei määritä täysin henkilön mediankäyttöä, vaikka eri sukupolvien välisessä mediankäytössä yleensä päätellään olevan eroja.

”Mediasukupolvesta huolimatta me elämme samassa mediajärjestelmässä, joka asettaa päivittäiselle mediankäytölle rajat ja kehystää median arkielämässä saamia merkityksiä. Vaikka kokemuksemme median virtuaalisista maailmoista voivat erota paljon, kokemusten taustalla vaikuttaa edelleen yhdistävä kansallinen viitekehys, johon globaalin mediakulttuurin tuotteet sijoittuvat.” (Herkman 2010, 65)

Tiettyyn sukupolveen syntyminen ja kuuluminen ei siis välttämättä tarkoita sitä, että ihmisen mediataju olisi tietynlainen tai hänet voitaisiin laittaa sen vuoksi tiettyyn kategoriaan. Mediatajua tosin määritellään usein syntymäajan mukaan, mutta silti me kaikki elämme juuri nyt samanlaisessa maailmassa ja ihmisten taidot ja kiinnostuksen kohteet voivat erota toisistaan tietyn ikäluokan sisälläkin valtavasti. Herkman esimerkiksi kirjoittaa, että joidenkin 50–60-vuotiaiden mediankäyttö saattaa muistuttaa milleniaalien simultaanikäyttöä ja jotkut teiniikäiset keskittyvät edelleen kirjojen ahmimiseen. Sukupolvien mediankäytön eroissa onkin usein kyse enemmän ikäluokkiin liittyvistä yleistyksistä kuin tarkoista ikään perustuvista erotteluista (Herkman 2010, 64).

Eräs haastateltavista opettajista uskoi, että nuorempien opettajien on kuitenkin helpompi pysytellä mukana median nopeatahtisissa muutoksissa vanhempiin virkaveljiinsä verrattuna.

”Luulen, että se on vaikeampi asia itselleen vanhemmille opettajille, jotka eivät ole lainkaan esimerkiksi sosiaalisen median kanssa tekemisissä, sillä kyllähän sellaisiakin on aika paljon opettajissa. En ole ajatellut asiaa, kuinka helppoa tai vaikeaa on pysyä mukana. Ehkä sellaisia kaikenlaisia muoteja ei tiedä, mikä missäkin mediassa on meneillään. En ole kuitenkaan kokenut, että olisin täysin tippunut kelkasta. Minullakin se netin käyttö on päivittäistä jo ihan työnikin puolesta ja käytän oppilaiden kanssa osittain samoja palveluita.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

3 MITÄ MEDIAKASVATUS ON?

3.1 Perusopetuksen mediakasvatus

Mediakasvatuksella ei ole virallista asemaa suomalaisessa opetusjärjestelmässä. Mediakasvatusseuran verkkosivuilla kerrotaan, että ainetta opetetaan koulujen lisäksi myös nuorisotyön ja lapsityön parissa.

”Mediakasvatuksellisia sisältöjä käsitellään kouluissa osana aihekokonaisuuksia. Perusopetuksessa aihekokonaisuus kulkee nimikkeellä media- ja viestintätaito ja lukiossa nimellä viestintä- ja mediaosaaminen. Aihekokonaisuuden päämääränä on kehittää ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, edistää median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä kehittää median käyttötaitoja.” (Mediakasvatusseura 2012)

Vuonna 2004 julkaistuissa opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ei puhuta varsinaisesti mediakasvatuksesta. Sähköisten välineiden käytön tärkeydestä kuitenkin mainitaan:

”Oppimisympäristön varustuksen tulee tukea myös oppilaan kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi ja antaa tilaisuuksia tietokoneiden ja muun mediatekniikan sekä mahdollisuuksien mukaan tietoverkkojen käyttämiseen” (Opetushallitus 2004, 15).

Opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelmien mukaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa tulisi kiinnittää huomiota lasten ja nuorten mediankäyttöön.

”Kehittämissuunnitelman mukaan mediakasvatusta ja -lukutaitoa edistäviä materiaaleja ja toimintamalleja kehitetään oppilaitoksille ja käynnistetään kehittämis-toimia mediakasvatuksen tasa-arvoisen saatavuuden ja opettajien mediakasvatustaitojen parantamiseksi. Kehittämissuunnitelman painopisteet on otettu huomioon Opetushallituksen rahoittaman täydennyskoulutuksen sisällöissä. Opetushallitus vastaa avustuksien jakamisesta tieto- ja viestintätekniikan käytön, oppimisympäristöjen ja tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen sekä tietoliikenneyhteyksien parantamiseen. Opetushallitus vastaa myös oppimisympäristöjen kehittämisestä ja monipuolistamisesta ja jakaa avustuksia koulutuksen järjestäjille kehit-

tämishankkeisiin, joissa mediakasvatus on keskeisenä osana. Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteissa viestintä ja mediataito ovat aihekokonaisuuksina. Turvallista mediaympäristöä ja medialukutaitoa edistetään yhteistyössä järjestöjen kanssa. Lasten ja nuorten mediaympäristön turvallisuutta ja medialukutaitoa vahvistetaan tukemalla mediakasvatushankkeita. Hankkeiden avulla parannetaan lapsia ohjaavien aikuisten tietoisuutta mediasta ja taitoa ohjata lapsia turvallisesti mediamaailmassa.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012)

3.2 Mediakasvatus oppiaineena

Mediakasvatusta voidaan luonnehtia monen tieteenalan kautta. Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa -teoksessa mediakasvatusta pohditaan sekä kasvatustieteen että mediatieteen kautta.

”Mediakasvatus voidaan ymmärtää niin kasvatustieteen kuin mediatieteen osaksi. Mediakasvatuksessa keskeistä on toimijan ja median suhde. Media on tekninen väline ulkopuolellamme, mutta yhtä lailla se vaikuttaa mentaalisina kuvina mielessämme. Toisaalta suunnittelemme ja käytämme mediaa, toisaalta media muokkaa ajatteluamme ja havaintotottumuksiamme.” (Suoranta & Ylä-Kotola 2000, 32)

Suorannan ja Ylä-Kotolan mukaan media on väline, joka muokkaa ajatteluamme ja havaintojamme. Erityisesti 2000-luvun alun jälkiteollisessa yhteiskunnassa median eri muodot värittävät ihmisten kokemaa maailmaa.

”Voidaan puhua simulaatiokulttuurista, joka tarkoittaa teknologisesti tuotettua aistiympäristöä. Mediakasvatus on aikalaiskriittinen oppiala simulaatiokulttuurin aikakaudella.” (Suoranta & Ylä-Kotola 2000, 32)

Myös Mediakasvatusseuran mediakasvatus.fi nettisivuilla mediakasvatusta kuvaillaan monitieteelliseksi alaksi, joka läpäisee ja sivuaa monia koulussa opetettavia aineita.

”Medianlukutaito ja median ymmärtäminen ja media kriittisyys voidaan laskea osaksi välttämättömiä kansalaistaitoja. Mediakasvatus on kasvatus- ja viestintätieteellinen poikkitieteellinen tutkimusalue sekä opetuksen alue, jossa opitaan havaitsemaan ja tarkastelemaan median vaikutuksia ja merkityksiä yksilöille ja yhteiskunnille. (Mediakasvatusseura 2012)

Suorannan ja Ylä-Kotolan mukaan mediakasvatusta olisi hyvä toteuttaa kasvatettavien kanssa päivittäin esimerkiksi mainoksia katsellessa, televisio-ohjelmista puhuttaessa tai lehtiä selaillessa. Heidän mukaansa mediakriittisyys ja medianlukutaidot ovat niin tärkeitä, että niitä voidaan kutsua kansalaistaidoiksi. (Suoranta & Ylä-Kotola 2009, 30)

”Mediakasvatus on tavoitteellista vuorovaikutusta, ja sen osapuolina ovat kasvattaja, kasvatettava ja mediakulttuuri. Mediakasvatuksen tavoitteena on medialukutaito.” (Suoranta & Ylä-Kotola 2009, 30)

3.3 Mediakasvatuksen historiaa

Mediakasvatuksen historia ulottuu 1930-luvulle. Mediakasvatuksen pioneeri-
maana pidetään Iso-Britanniaa, jossa pohjaa mediakasvatukselle loi 1930-luvulla suurille joukoille suunnatun massamedian kehittyminen ja pelko tämän kehityksen aiheuttamasta kasvatuksellisesta uhasta (Kupiainen 2005, 24). Samankaltainen, 1930-luvulta peräisin oleva torjuva asenne massamediaa kohtaan, on määritellyt mediakasvatusta siitä lähtien.

”Se pitää sisällään ajatuksen, että lapsia ja nuoria on suojeltava elokuvien, radion, sarjakuvien ja sittemmin television ja internetin haittavaikutuksilta. Yhä edelleen uudet teknologiat aiheuttavat uhkakuvia. Mediapelot ja niihin sisältyvä kasvatuksellinen vaatimus ovatkin yksi mediakasvatuksen kentän perustavanlaatuisimmista sisällöistä.” (Kupiainen 2005, 24)

Mediakasvatuksen lähtökohtana oli Kupiaisen mukaan 1930-luvulta 1960-luulle saakka jako korkeaan ja matalaan kulttuuriin, jota on nykyisessä mediakasvatuksessa pyritty purkamaan.

”Vastauksena uhakuvaan median turmiollisesta vaikutuksesta lapset ja nuoret pyrittiin rokottamaan haitallisia aineksia vastaan tarjoamalla heille korkeampaa kirjallista materiaalia” (Kupiainen 2005, 24).

3.4 Mediakasvatus Suomessa

Mediakasvatusta on suomalaisissa kouluissa opetettu jo pitkään. Tosin nimeä mediakasvatus ei ole käytetty ennen 2000-lukua. Mediakasvatusseuran Näkökulmia mediakasvatukseen – julkaisussa kerrotaan, että esimerkiksi 1950-luvulla oli käytössä mediakasvatus-sanan sijaan ilmaisu audiovisuaalinen kansansivistystyö.

”Lisäksi puhuttiin muun muassa sanomalehtiopetuksesta, jossa Suomi on ollut edelläkävijä varsinkin 1960-luvulta lähtien, ja elokuvakasvatuksesta. Nimitykset kuvaavat usein hyvin konkreettisesti kulloistakin toimintaa tietyn median parissa. 1970-luvulla alettiin puhua joukkotiedotuskasvatuksesta ja audiovisuaalisesta kasvatuksesta, kunnes 1980-luvun peruskoulun opetussuunnitelmiin vakiintui viestintäkasvatus, jota näkee vieläkin käytettävän, sillä se sisältyy edelleen harvoihin mediakasvatuksen oppikirjoihin. Mitä nimeä mediakasvatuksesta sitten on käytettykin, sen rinnalla on usein esiintynyt muun muassa kansalaiskasvatus (1960-luvulta alkaen), joukkoviihdekasvatus (1970-luvulla) ja ilmaisukasvatus (1980-luvulla)”. (Kynäslahti ym. 2007, 4-5)

Suomessa mediakasvatus juontaa juurensa 1800-luvulle saakka. Samalla tavoin kuin 1930-luvun Iso-Britanniassa, myös Suomessa mediakasvatuksen alkuperäinen tavoite on ollut rahvaan valistaminen kunnan kansalaisiksi. Mediakasvatuksessa on suosittu korkeaa kulttuuria kansankulttuurin sijaan.

”Olipa kysymys kansansivistystyöstä tai mediakasvatuksesta, kasvatuksellinen toiminta on ollut silmiinpistävän ylhäältä johdettua ja edustanut etujoukkoajattelua sekä ollut hämmästyttävän vakavamielistä ja korkeakulttuurisesti virittynyttä. Esimerkiksi käyköön 1800-luvun lopulla alkanut kansanjoukkojen taidekasvatus, jonka tavoitteena oli tuottaa korkeakulttuurisia pyrintöjä arvostava siveellinen kansalainen. Kansan oma perinne omine kansanomaisine perinne- ja puhetapoineen pyrittiin osin häivyttämään ja osin jalostamaan osaksi kansanjohtajien idealistisia moraali- ja kasvatuskäsityksiä ja kansallista yhtenäiskulttuuria, joka ei häpeäisi muiden länsimaiden rinnalla.” (Kynäslahti ym. 2007, 3)

Suomalaisen mediakasvatuksen historiaa voidaan Näkökulmia mediakasvatukseen – julkaisun mukaan ajatella sekä osana suomalaisen identiteetin luomista

että suomalaisen kansansivistyksen historiaa. Mediakasvatuksen 1980-luvulla alkaneen nykyvaiheen tarkoituksena on tietoyhteiskunnan kehittäminen.

”1800-luvun jälkipuoliskolla alkanut ensimmäinen suuri aalto tarkoitti rahvaan valistamista kansalaisiksi. Toinen suuri aalto alkoi 1960-luvulla, jolloin kansalaisista ryhdyttiin kasvattamaan tietoyhteiskunnan toimijoita. Tämän suuren kertomuksen viimeisin vaihe, tietoyhteiskuntavalmiuksien kehittäminen, on kestänyt 1980-luvun lopulta näihin päiviin.” (Kynäslahti ym. 2007, 3)

Näkökulmia mediakasvatukseen - julkaisun mukaan audiovisuaalinen kasvatus mediakasvatuksessa alkoi 1980-luvulla kunnallisissa videopajoissa. 1990-luvulla mediakasvatuksen näkökulmat kasvoivat katsojaryhmien tutkimukseen ja myös lasten oma näkökulma sai sijaa tutkimuksessa.

”Myös informaatioteknologioiden opetuskäytöstä kiinnostuttiin ja koulujen ATK-kerhot korvautuivat viralliseen opetussuunnitelmaan kirjatulla ATK-tunneilla. 2000-luvun alussa mediakasvatuksen tutkimuksen ja käytännön tilanne on monimuotoinen. 2000-luvulla suomalaiseen käytäntöön on vakiintunut mediakasvatuksen käsite, vaikka sitä ei peruskoulun opetussuunnitelmista löydykään. Sitä vastoin medialukutaito sisältyy opetussuunnitelmiin.” (Kynäslahti ym. 2007, 5)

3.5 Medialukutaito

Yksi mediakasvatuksen tärkeimmistä osa-alueista on mielestäni medialukutaidon kasvattaminen.

”Medialukutaidoksi kutsutaan lukutaitoa, joka liittyy medioiden käyttöön. Siihen kuuluu taito käyttää asianmukaisia laitteita sekä taito suodattaa ja arvioida vastaanotettua informaatiota. Puhutaan myös kriittisestä medialukutaidosta, jossa painotetaan nimenomaan taitoja, joiden avulla ihminen pystyy arvioimaan mediasisältöjä kriittisesti ja median esitystapoja tulkiten.” (Mediakasvatusseura 2012)

Kaikki mediassa kirjoitettu tai esitetty ei ole totta, mutta ilman medialukutaitoa ihmisen voi olla vaikeaa erottaa esimerkiksi erilaisia juttutyyppejä toisistaan tai esimerkiksi viihteellisempiä juttuja uutisista.

Eija Noppari kirjoittaa, että medialukutaidot voidaan jakaa erilaisiin kehittyviin osa-alueisiin. Keskeisinä taitoina ovat Nopparin mukaan tekniset taidot, sosiaaliset taidot, median vastaanottamisen ja tuottamisen taidot ja turva- ja tunnetaidot.

”Mediakasvatuksen näkökulmasta puhutaan myös mediakompetenssista. Kompetenssia voidaan ajatella erilaisina yksilön valmiuksina suoriutua jostain tehtävästä tai käsitellä jotain tilannetta. Nämä valmiudet on ajateltava kuitenkin laajasti kognitiivisina, affektiivisina, motorisina, sosiaalisina ja persoonallisina taitoina. Tällaisena taidollisena kokonaisuutena mediakompetenssi edellyttää mediasuhteiden moninaisia valmiuksia ja kypsyyttä käsitellä, ymmärtää, arvioida, arvottaa ja välittää mediaa, mediaviestejä ja merkityksiä.” (Noppari ym. 2008, 136)

Suorannan ja Ylä-Kotolan mukaan erityisesti uusmedian aikakaudella ihmisten medianlukutaidot poikkeavat toisistaan aikaisempaa enemmän. (Suoranta & Ylä-Kotola 2008, 19) Suorannan ja Ylä-Kotolan mukaan medialukutaitoinen henkilö osaa ymmärtää ja hyödyntää mediakulttuurillisia ilmiöitä medialukutaidotonta laajemmin, syvemmin, yhteisöllisemmin ja eettisemmin.

”Mutta medialukutaidottoman henkilön mediakokemukset ovat yhtä merkityksellisiä. Medialukutaito on suomenkielisenä käsitteenä hieman ongelmallinen, koska lukutaito ymmärretään vahvasti tekstin lukemisen taitona. Lukutaito on kuitenkin käsitteenä pohdittava uudelleen, sillä multimodaalisuus, intertekstuaalisuus ja intermediallisuus (tekstien, mediatuotteiden ja teknologioiden keskinäiset suhteet) lisääntyvät jatkuvasti.” (Suoranta & Ylä-Kotola 2008, 31)

Suorannan ja Ylä-Kotolan mukaan medialukutaitoa voi tarkastella medialukemiseen liittyvänä taitona. Medialukutaidolla tarkoitetaan kuitenkin myös muuta kuin pelkästään kirjallisten tekstien lukemista, sillä medialukutaito voi olla myös visuaalisten ja audiovisuaalisten tekstien lukemista ja ymmärtämistä ja lukeminen on heidän mukaansa myös monisuuntainen ja –ulotteinen tapahtuma.

”Kirjallisen tekstin lukemisen tavoin se on tiiviissä yhteydessä tekstiin ja mediaesitysten ”kirjoittamiseen”. Lukeminen ja kirjoittaminen ovat yhdessä ”sivistystekniikoita”, joiden avulla osallistutaan kulttuurin ja merkitysten vastaanottamiseen, vaihtoon ja tuottamiseen.” (Suoranta & Ylä-Kotola 2008, 31)

Monisuuntaista medialukutaitoa tarvitaan erityisesti teknologisoituneella aikakaudella.

”Erityisesti internetin uudet vuorovaikutteiset teknologiat sekä niin sanottu sosiaalinen media ja web 2.0:n ympäristöt tarjoavat laajasti mahdollisuuksia osallistua ja tuottaa omaa ääntä mediaan. Internet on maailmanlaajuinen jakeluverkosto omille ajatuksille, mielipiteille ja mediaesityksille. Kaikkiä voi esittää niin kuvina, ääninä kuin kirjoitettuna viesteinäkin. Sosiaalinen media ja siihen liittyvät jakelun ja osallistumisen muodot ovat yksi ymmärtämisen aikakauden ilmiö.” (Suoranta & Ylä-Kotola 2008, 21)

4 NUORTEN MEDIANKÄYTTÖ

4.1 Millaiselta nuorten mediankäyttö näyttää opettajien silmin katsottuna?

Haastateltujen opettajien mukaan nykypäivän yläkouluikäiset nuoret käyttävät runsaasti uusmedioita. Internet ohittaa muut mediat, kuten television, lehdet, kirjat ja radion. Kaikki haastatellut opettajat mainitsivat erityisesti sosiaalisen median olevan nuorille tärkeää. Vastauksissa facebook mainittiin jokaisessa haastattelussa. Sosiaalista mediaa nuoret käyttävät opettajien mukaan sekä viihtymiseen että yhteydenpitoon.

Vuonna 2008 Sanomalehtien liiton Taloustutkimuksen avulla suorittamasta nuorten mediankäyttöä selvittävästä tutkimuksesta selvisi, että internet on noussut nuorten keskuudessa sekä tärkeimmäksi että mieluisimmaksi mediaksi. Vuosien 2005–2008 aikana netti oli ohittanut selvästi television 12–20-vuotiaiden tärkeysjärjestyksessä, kun vielä vuonna 2004 ne olivat tasoissa.

”Taloustutkimuksen kyselyyn vastanneista nuorista 80 prosenttia käytti nettiä vähintään lähes päivittäin ja puolet heistä useita kertoja päivässä. Suurin osa nuorten verkossa käyttämästä ajasta kuluu mesettämiseen eli pikaviestittelyyn kavereiden kanssa. Toisaalta nuoret lukevat myös sanomalehtien verkkosivuja entistä enemmän ja useammin; 71 prosenttia nuorista seuraa niitä, kun kolme vuotta sitten verkkolehtiä luki 64 prosenttia nuorista.” (HS, 1.7 2008)

Viestintäministeriön vuonna 2008 tekemässä 3-18-vuotiaiden mediankäyttöä selvittäneestä Lasten ja nuorten mediamaailma 2008 -tutkimuksessa kerrotaan, että lasten ja nuorten mediakulttuuria voidaan luonnehtia yhdeksi aikamme merkittävimmäksi kulttuuriseksi tilaksi. Lähes kaikilta yksilön kannalta merkittäviltä elämänalueilta voidaan löytää yhtymäkohtia mediakulttuuriin. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2008)

Opettajien kokemusten mukaan nuorten mediankäyttöä leimaa aktiivisuus sekä erityisesti runsas internetin viihdekäyttö ja internetin käyttö muiden ihmisten

kanssa seurusteluun. Sanomalehtiä, aikakauslehtiä tai radiota nuoret taas eivät käytä lähes ollenkaan.

”No telkkari on tosi tärkeä, elokuva, sähköisistä medioista. Netti on tietenkin kaikkein tärkein. Mutta radio esimerkiksi, en oo koskaan kuullut, että kukaan olisi kuunnellu radiota aktiivisesti. Jos kuunnellaan mp3-soitinta, niin sitten kuunnellaan musiikkia, ei liveradiota koskaan. Sitten tietenkin kaikki nämä sosiaaliset mediat, elokuvia, jos niitä lasketaan mediaksi, niitä paljon. Helposti saatavat, kuten metrolehti, niitä luetaan. Monet tulee tänne jostain Itä-Helsingistä kouluun vaikka metrolla, niin sitä mainitaan, kun se on ilmainen ja sen saa käteen. Mutta Helsingin Sanomia lukee hyvin harva. Äskeisellä luokalla oli 26 oppilasta ja yksi sanoi lukeneensa Helsingin Sanomia aamulla. Meillä on tässä Hesareita, ja me luettiin niistä mielipidekirjoituksia, niin yksi sanoi lukeneensa ne aamulla. Aikaa on viikolla printtimedialle tosi vähän, että en tiedä sitten miten viikonloppuna. Mutta enemmän se on näitä sähköisiä medioita. Mutta hyvä että ovat aktiivisia sitten vaikka niiden käytössä. Mutta en tiedä millaista se käyttö on esimerkiksi Facebookissa, että millaista tietoa oppilaat jakaa keskenään. Se on sitten toinen asia. Mediakäyttö näyttää hyvin aktiiviselta. Paitsi sitten printtimedian. Mutta sähköinen on suosittua, pelit ja muut. Mitä enemmän se liittyy ihmisen viihdyttämiseen, sen suositumpaa se on. Nopeesti saatava tieto on suosittua. (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

4.2 Sosiaalinen media on nuorille ykkönen

”Joskus mä mietin, että voisiko opetusta jollain tavalla siirtää esimerkiksi facebookiin. Ne oppilaat muutenkin on siellä koko ajan, se ois luonteva väline heille.” (Haastattelu 2.3. 2012, 46-vuotias opettaja)

Opettajien haastatteluissa selvisi, että nuoret ovat sosiaalisen median aktiivisia käyttäjiä. Facebook mainittiin jokaisessa haastattelussa nuorten suosikkina. Facebookissa nuoret viettävät aikaansa sekä koulussa että vapaa-ajalla.

”Jos ei pidä varaansa, niin täällä on puolet porukasta koko ajan facebookissa ja toisten luokkien välillä viestitellään. Se on nimenomaan heidän hauskuus, että saavat olla siellä, vaikka mä koen sen hyvin rasittavaksi.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

”Nuoret seurustelee hirveästi sosiaalisessa mediassa kavereiden kanssa, että paljon käydään keskusteluja näyttöjen ja näppäimistöjen välityksillä. Toki se kännykkä on kanssa, kun siinä kännykässä yhdistyy siinä kännykässä se netti puhelimen lisäksi. Kauhean runsaalta se näyttää myös. Mutta toisaalta välillä kun olen tehnyt kasiluokkalaisten kanssa sellaisia, että ne oppilaat on pitänyt mediapäiväkirjaa, niin kyllä aika alhaisia määriä ne oppilaat sinne laittaa. En tiedä haluaako ne kaunistella sitä mediakäyttöään. Esimerkiksi siitä netin käytöstä ne voi laittaa vaikka puoli tuntia tai tunnin päivässä, ja kyllä musta tuntuu että ne paljon enemmän siellä on, mutta toisaalta enhän mä tiedä mikä on se totuus.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

”Facebook on sellainen kaikkia yhdistävä väline. Mä en tosin ole ottanut yhtään Facebook-kaveria noista oppilaista ihan periaatteesta. Mutta kaikki on varmaan siellä mukana. Mikä ei ollut todellisuutta vielä vähän aikaa sitten ollenkaan. Se on ihan selvää että kaikki on siellä, mun teini-ikäinen poikanikin sanoi juuri, kun oli ottamassa yhteyttä johonkin, että sitä ei oo olemassa, ei oo missään, kun se ei oo Facebookissa. Että mä en ymmärrä miten mä saan siihen yhteyttä. Ja se oli kuitenkin sen luokkatoveri.” (Haastattelu 5.3.2012, 46-vuotias opettaja)

”Nuoret käyttää kännyköitään kaikkeen mahdolliseen. Se alue on mulle vieras, mihin niitä nykylaitteita voidaan käyttääkään. Nuoret on myös paljon sosiaalisessa mediassa ja seurustelee kavereidensa kanssa siellä.” (Haastattelu 5.3.2012, 46-vuotias opettaja)

Tampereen yliopistossa vuonna 2008 tehdyssä Mä oon nyt online - tutkimuksessa kerrotaan, että jo 14-vuotiaiden maailmassa netti oli eniten käytetty mediamuoto: online-elämää vietettiin keskimäärin pari tuntia vuorokaudessa. 11-vuotiaat viettivät vielä enemmän aikaa television ääressä kuin internetissä, mutta myös tämä ikäryhmä käytti verkkopalveluja monipuolisesti ja otti ensiaskeleitaan myös sisällöntuottajana. (Noppari ym. 2008, 5)

Lasten ja nuorten mediakulttuuri olikin luonteeltaan osallistumisen kulttuuria, jossa itse tehtyjen tuotosten julkaisemisen kynnys oli matala. Saman olivat huomanneet myös haastatellut opettajat:

”Se on se chattaily varmaan tärkeintä nuorille. Ja pojille tärkeintä ovat varmaan erilaiset nettipelit. (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

Osaksi sosiaalisen median suosiota voi selittää sillä, että murrosikäiset rakentavat internetin yhteisöpalveluiden kautta identiteettiään.

”Esimerkiksi kuvien julkaiseminen, niiden kommentointi, keskustelujen ja yhteisöjen rakentamista mahdollistavat kuvagalleriat tarjoavat areenan nuorten tärkeisiin kehitystehtäviin: identiteetin etsimiseen ja testaamiseen, irtiottoon vanhemmista ja seurusteluun vastakkaisen sukupuolen kanssa.” (Salokoski & Mustonen 2007, 21)

Opettajien haastattelujen perusteella aikuisille media tuntuu olevan yksisuuntainen väline, joka antaa heille tietoa. Nuoret taas tuntuvat kaipaavan medialta mahdollisuutta sisällön tuottamiseen, he haluavat äänensä kuuluviin esimerkiksi sosiaalisen median kautta tai bloggaamalla. Nuorille julkisen ja yksityisen tilan erottaminen ei ole samalla tavalla tärkeää kuin opettajille

”Just sosiaalinen media, Facebook ennen kaikkea ainakin meidän oppilailla, sitä he käyttää koko ajan voisi sanoa. Puhelimella nykynuoret pitää itsensä siellä jatkuvasti. Tietenkään oppitunneilla ei puhelinta saa olla, mutta välillä sen huomaa, että siellä on puhelin esillä ja sit saa sanoa, että pistä pois tai anna mulle.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

Painettuja sanomalehtiä nuoret eivät haastattelujen perusteella lue, mutta lehlien nettiversiot ja erityisesti iltapäivälehtien nettiversiot mainittiin useaan otteeseen haastatteluissa.

”Kyllä se hyvin paljon nettiin se mediankäyttö painottuu. Kun puhutaan sanomalehdistä, kysyn kuinka moni edes lukee lehtiä edes joskus, niin aika harva se luokassa on. Nuortenlehtiä tytöt lukee, Demiä, mitä niitä muita nyt on, Suosikkia. Ja pojat sarjakuvia, osa heistä, tuntuu. Että se on aika pientä se muu media kuin netti. Ja nykynuoret ainakin väittää, ettei ne telkkaria paljon ollenkaan katso, mutta kyllä se puheista ilmenee, esimerkiksi putous on tällä hetkellä hyvin pinnalla. Mä en ite kato sitä, mutta sieltä kyllä oppii bongaamaan ne sanonnat, mitkä liittyy siihen.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

”Kyllähän netin lisäksi telkkariohjelmista puhutaan paljon. Kyllä ne puhuu yläkouluikäiset niistä täällä ja hyvin ollaan perillä, miten missäkin ohjelmassa ollaan eristetty. Mutta kyllähän ne netti on nuorille telkkaria tärkeämpi media on tainnut ihan tutkimustenkin mukaan ohittaa television.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Musta tuntuu että ne lukee netistä paljon sanomalehtiä, ainakin noita iltapäivälehtiä, sellaisen olen huomannut. Ja sanomalehtien lukeminen, en usko, että se kauhean yleistä on. Eihän moneen kotiinkaan enää tule sanomalehteä, niin tuntuu että sinne nettiin on siirtynyt niin paljon, myös näitä printtimedioita. Kaikki on sähköisessä muodossa. Kyllä nuortenlehtiä luetaan, esimerkiksi kun meillä on vaikka ollut sanomalehti viikko, esimerkiksi Demiä ja Suosikkia ne lukee ihan mielellään. Sitä en osaa sanoa, että paljonko niitä sitten luetaan sen viikon ulkopuolella, esimerkiksi koulun kirjastossa, koska tänne tulee sellaisia lehtiä kuitenkin.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

”Ainoastaan ehkä ysiluokkalaisia alkaa tavoittaa sanomalehti. Heidätkin tavoittaa vain sanomalehtien nettiversiot.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Me ollaan sitä pohdittu, että missä vaiheessa se tulee se lehdenlukeminen vai tuleeko se, ehkä lukiossa tai toisella asteella. Kyllä heillä kotona luetaan sanomalehteä ja uskon, että se malli on kaikkein määräävin sen suhteen. Ehkä se lehtien lukeminen kaiken kaikkiaan on vähenemään koko ajan. Nettilehdet valtaa alaa, ja niitä nuoret lukee. Kun olin itse yläkouluiässä niin ei ollut nettiä ollenkaan, jostain altavistasta saatettiin jotain etsiä, kyllä se nykynuoret paljon enemmän ympäröivästä maailmasta, kun se netti on heille sellainen jokapäiväinen väline. En tiedä miten mun ikäluokalla se lehdenlukeminen on alkanut, mun ikäisistä lukee melkein kaikki sanomalehteä, eikä yläkoulussa luettu vielä ollenkaan.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Mulla on vapaaehtoisella mediakurssilla, niin siellä käydään läpi sanomalehtiä. Ja kyllä he paperilehteen siellä tarttuvat, varsinkin jos se on oman paikkakunnan lehti, missä on urheiluasiat ja tällaiset näin, niin kyllä heitä kiinnostaa. Muistakin lehdistä luetaan urheiluasiat, telkkariohjelmat ja sarjakuvat ainakin. Ehkä vähän muutakin, jos vähän vinkkaa, että katos tätä ja tätä. Mutta sitten kun mennään kauemmas, esimerkiksi Helsingin Sanomat, niin sen ne kokee aika vieraaksi. Iltapäivälehdet joita tuon tänne, niin ne kiinnostaa. Tytöt on enemmän kiinnostuneet Demistä ja tällaisista kauneudenhoitoon liittyvistä. Mulla on muutamia jääkiekkolehtiä ja tietokoneisiin liittyviä lehtiä, niin ei ne pojat kuitenkaan jaksa niitä lukea, vaikka olisi jääkiekkoa. Se on aika yllättävää.” (Haastattelu 22.3.2012, 56-vuotias opettaja)

Erään haastatellun opettajan näkemyksen mukaan sosiaalinen media ja nettipeilit vievät suuren osan yläkouluikäisten ajasta.

”Jos ajattelee oppilaan ajankäyttöä ja sitä mitä oppilaat tekee vapaa-ajalla. Ne jotka on kovasti sosiaalisia, mitä nuoren pitäisikin olla, ne joilla on hirveesti kavereita, niin ne chattailee, on Facebookissa, pelailee nettipelejä ilmeisesti suurinpiirtein kaiken vapaa-aikansa, mikäli heidän ja heidän vanhempiansa puheisiin on uskomista. Se heidän vapaa-aikansa on sitä. Sellaiset vanhemmat, jotka on valveutuneita ja haluavat, että lapsilla ois muutakin kuin sitä nettielämää, niin ne puolipakottavat lapsensa harrastuksiin, jotka vie ihan valtavasti aikaa. Monet käy viisi-kuusi kertaa viikossa omissa harkkareissaan. Mut se aika mikä siitä jää, ollaan siellä netissä ja pelaillaan niitä nettipelejä. (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

5 EROJA JA YHTYMÄKOHTIA OPETTAJIEN JA OPPILAIDEN MEDIANKÄYTÖSSÄ

5.1 Sukupolvien eroista koituvat ongelmat

”On vaikeaa kantaa vastuu kasvatuksesta, jos yksi tärkeimmistä kasvuympäristöistä, digitalisoituva, verkottunut vapaa-ajan ympäristö on suurelta osin tuntematon.” (Jaakkola 2010, 45–46)

Jaakkola näkee ongelmalliseksi myös sen, mikäli kasvattajat ja kasvatettavat elävät ympäristöissä, joissa vaikuttavat erilaiset ajattelu- ja toimintatavat. (Jaakkola 2010, 39)

Kysyin opettajilta millaisia konkreettisia eroja tai yhtymäkohtia he ovat huomanneet itsensä ja oppilaiden mediankäytössä. Kaikki opettajat kokivat elävänsä osittain tai täysin erilaisessa mediamaailmassa kuin oppilaansa.

”No konkreettista on ainakin se sanomalehti. Minä käytän, mutta he eivät käytä. Ehkä sitten taas toisaalta se mihin törmää, nykynuoret käy iltapäivälehtien nettisivuilla hakemassa uutisia, missä minä en käy. Yhtymäkohtia toki on, kyllähän me kaikki sellaisessa viihdetarkoituksessa nettiä käytetään, se on sellaista ajankulua. Ja televisioo katson, internetiä käytän, radiota kuuntelen. Nykynuoret ei muuten radiota kuuntele, ehkä vanhempien autossa tai linja-autossa.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Eroja (mediankäytössä) on aika paljon. Minusta tuntuu siltä, etten ole itse sillä tavalla kiinni kasvanut johonkin kännykkään, että sitä tarvitsisi koko ajan olla tarkistelemassa. Itselläni ei ole edes toistaiseksi sitä internetiä puhelimessa, että mulle se kännykkä on ainoastaan puhelin. Käytän aika vähän mitään pikaviestimiä ja sellaisia juttuja. Niitä on monenlaisia, esimerkiksi sähköpostissa voi pikaviestillä, tai facebookissa tai mesessä ja noin, mutta jotenkin itse en oo sellaista juttua käyttänyt. Olen joskus niitä kokeillut, mutta se on jäänyt. Mutta noi nuoremmat niitä käyttää tosi paljon. Ja varmaan sellainenkin, että itse olen suht piddätyväinen ton nettimaailman suhteen. En esimerkiksi laita itsestäni kuvia nettiin. Se ei vaan ole mun juttuni, ei siihen edes välttämättä liity mitään syvällisempää, mutta tuntuu että siitä ei saa mitään itselleen tai koe sitä sillä tavalla tarpeel-

liseksi itselleen jakaa sillä tavalla omia asioitaan. Vaikka tiedän, että monet niin tekee, eikä se välttämättä ole mistään iästä kiinni. Mulle se ei vaan ole tullut tavaksi.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

”Mä luen printtimediaa joka päivä, mutta samana aamuna luen myös verkkomediasta, esimerkiksi Helsingin Sanomista verkkoversion, koska silloin siellä löytyy ne uusimmat versiot, eroavaisuuksia on se, että mä kuuntelen radiota joka päivä, heti kun mä lähden kävelemään, kun mä lähden koulusta mä laitan napit korville. Mä kuuntelen koko ajan radioo. Mä en kuuntele mitään mp3:sia, biisejä, mä haluan et se tulee koko ajan livenä, toimittajan valitsemia kappaleita. Oppilaat ei radioo kuuntele. Sit toi facebook, siinä on kanssa eroa. Mä voin käydä kesällä ehkä kerran viikossa facebookissa ja oppilaiden pitäisi varmaan käydä joka päivä. Sit mä en hyväksi esimerkiksi yhtään oppilasta kaverikseni, vaikka mä saan joka päivä niitä kaveripyyntöjä. Se että en oo avoin siinä facebookissa hyväksymään uusia,.. Joku raja pitää vetää, siihen et on työ- ja yksityisminä. Niin ja telkkari, se on sellainen, että katon sitä ehkä puoli tuntia päivässä mutta oppilaat voi katsoa monta tuntia päivässä? Elokuviissa käynti on sellainen yhdistävä tekijä. Ja sitten eroja on mediankäytössä. Opettajat ja oppilaat käyttävät samoja medioita, mutta se käyttötapa vaihtelee ja käyttöaika. Oppilas katsoo pidempään telkkaria kuin opettaja, käyttää facebookia enemmän kuin opettaja, oppilas käyttää facebookia eri käyttötarkoituksiin kuin opettaja, opettaja ei välttämättä osaa käyttää niin monella tavalla kuin oppilaat. Nimenomaan, oppilaat saattavat hakea sellaista pedagogista juttua, että käyttää työssään tavallaan niin kuin työkalunaan” (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

Jaakkola kirjoittaa, että sukupolvien välinen vähäinen tarttumapinta heikentää rakentavan kasvatuksen mahdollisuuksia. (Jaakkola 2010, 39)

”Ihan konkreettinen ero (opettajan ja oppilaiden mediankäytössä) on sellainen, että kun mulla on paljon töitä ja kotiin jää paljon korjattavaa, niin mä pyrin siihen, että mä en avaa kotona tietokonetta ollenkaan, jos mä vaan voin sen tehdä. Että ellei mun ei oo pakko jollekin vanhemmalle viestittää jotain. Mä pyrin siihen, että koitan työaikana koulussa hoitaa sähköpostit ja muut. Facebookiin mä kävin laittamassa sivut tavallaan, mutta mä olen miettinyt että pitäisikö mun ottaa ne pois, ihmiset luulee, että mä olen siellä, kun mulla on sivut siellä. Mutta kyllä mä haluan jotenkin konkreettisesti kohdata ihmiset, soittaa niille tai mennä käymään. En mä koe sitä mitenkään mulle tärkeeksi. Ja jos mä haluan kertoa itsestäni jotain, jos mä mietin ihmisten facebook- päivityksiä. Niin mä haluan kertoa vaikka just sulle, mitä mulle kuuluu, mutta mä en halua kertoa itsestäni mitään, tai julkaista ajatuksiani jossain seinällä. Mulla ei ole mitään tarvetta. Sitten taas koen että

nuoret ajattelee ihan tasan päinvastoin. Tässä kohtaa se kuilu on aivan valtava. Ne nauraa ääneen, kun ne kysyy multa, että mitä sä niinku teet vapaa- aikana. Se on hirvittävän huvittavaa, että mä luen nautinnokseni, että mä saan nautintoa siitä, että mä luen. Miten voi olla että sä et chattaile, mikset? Mä koen, että mulla on hyvät suhteet mun oppilaisiin ja hirveesti tulee facebookissa kaveripyyntöjä. Mä olen sanonut heille kaikille, että mä en hyväksi niin kauan ystäväksi, kun te ootte mun oppilaita. Sen jälkeen kun ootte lähteneet täältä, niin ei mitään ongelmaa. Mä pidän niinkuin sellaisen oman... on sellaista omaa tilaa.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

Mediasukupolven erot asettavat mediakasvatukselle haasteita.

”Kasvattajat kodeissa ja kouluissa edustavat usein vanhempia mediasukupolvien kuin kasvatettavat, jolloin heidän ”elämismaailmansa” – merkitykselliset suhteensa ympäristöön - näyttävät varsin erilaisilta. Kirjallista tai televisiosukupolvea edustava kasvattaja saattaa törmätä millenniaalien täysin toisenlaiseen mediakokemukseen, jolloin seurauksena on molemminpuolista ymmärtämättömyyttä ja torjuntaa. Kasvattajat voivat siten nähdä mediakasvatuksen hyvin eri tavoin riippuen siitä, mikä on heidän oma mediasuhteensa.” (Herkman 2010, 65)

Jaakkolan mukaan lasten ja nuorten että aikuisten vuoropuhelua estävä tekijä näyttää olevan ennakkoluulojen muuri.

”Se heikentää internet-viestinnän ominaisluonteen ymmärtämistä ja hyödyntämistä ja vie pohjaa sukupolvien väliseltä kasvatukselliselta vuoropuhelulta.” (Jaakkola 2010, 39–40)

Jaakkolan mukaan nuoret ovat ryhmä, joka ensimmäisenä kiinnostuu uusista medioista ja ottavat ne omakseen. Se nähdään yleensä aikuisten taholta huolestuttavana asiana.

”Uuden media nouseminen nuorison suosioon nähdään yleensä aina moraalisesti kyseenalaisena, ja sitä pidetään median ensimmäisenä löytäneen käyttäjäkunnan moraalista ja kuria rappeuttavana. Aikuisten silmissä herää huoli uuden ja tuntemattoman median vaikutuksista ja tarve määritellä läpimurron tehneen median paikka on suuri.” (Jaakkola 2010, 37)

”Semmoista (mediasisältöjen) pinnallistumista mä ihmettelen. Että mitä tuo sisältö mulle antaa, jos mä oisin ton ikäinen. Tavallaan sellaisia erilaisia seiniä ja kanavia joiden kautta jutellaan ja jonkun pelikanavan kautta jutellaan toisenlaisia asioita. Ehkä ne on sitten sellaisia erilaiset tyypit käyttää erilaisia keskustelu-

kanavia netissä. On oppinut ajattelemaan, että noi jotka on eniten Facebookissa on tuollaisia ja noi jotka on tuolla pelikanavalla on tuollaisia.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

”Ite mä koen sen facebookin pelottavana, kun mä en koskaan tiedä, että onko tää oikein. Mutta kun mä mietin, että mä oon ottanut tän valokuvan, jota mä näytän, niin on se ok. Mutta koko ajan tulee sellainen... kun se on niin tuore media, tuore media siis minulle, kun mä menin sinne suurin piirtein vuosi sitten ite.” (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

5.2 Uudet mediamuodot voivat olla uhka tai lupaus uudesta

Jaakkolan mukaan uutta mediaa edustavat esimerkiksi yhteisöllinen tai sosiaalinen media.

”Yhteisöllinen media on ollut yksille lupaus uudesta: edessä on siintänyt uudenlainen jakamisen kulttuuri, joka perustuu horisontaaliseen kommunikaatioon, massojen intelligenssiin, amatöörikulttuurin uuteen kukoistukseen, blogidemokratiaan ja ruohonjuuritason kansalaisjournalismiin. Toisaalta uutuuksien yllä on nähty synkkiä pilviä muun muassa internetin rakenteellisen sekavuuden ja järjestäytymättömyyden, sisältöjen tyhmistymisen ja pinnallistumisen, näkemyksellisen ammattijournalismin alasajon ja tiedon rajojen hälventymisen takia.” (Jaakkola 2010, 38)

Uudet mediamuodot voivat olla hämmentäviä kaikenikäisille. Herkman kirjoittaa Mediakasvatuksen käsikirjassa, että kolmannen vuosituhaten aikana olemme eläneet murrostilassa, jossa olemme kohdanneet paljon uusia viestinnän muutokseen liittyviä kysymyksiä, joihin ei ole minkään osapuolen osalta yksiselitteisiä vastauksia.

”1950-luvulle saakka syntyneet voidaan luokitella mediankäytöltään kirjallisen sukupolven edustajiksi. Heidän elämänsä ovat hallinneet painotuotteet. 1960-luvulle saakka syntyneet edustavat televisiosukupolvea ja 1980-luvulla syntyneet videosukupolvea. 1990-luvulta lähtien on voitu puhua internet-sukupolvesta, joka on tottunut saamaan median tarjonnan yhden käyttöliittymän kautta ja viestimään verkkoympäristössä.” (Herkman 2010, 64)

Maarit Jaakkola kertoo Mediakasvatuksen käsikirjassa, että internet voidaan kokea uhaksi siksi, että perinteiset joukkoviestintävälineet ovat pitkään eronneet internetistä mediana eritoten yhdessä ulottuvuudessa: mediaa oli ennen internetiä totuttu lukemaan yksityisyydessä.

”Viestintäkäsitys on aikaisemmin ollut täysin yhdensuuntainen ja behavioristinen, eli tietoa on siirretty yksisuuntaisesti vastaanottajan päähän, ja vastaanottajalle on jäänyt ainoastaan mahdollisuus samankaltaiseen yksisuuntaiseen palautteenantoon. Muuten mediajulkisuuteen pääsyä säätelivät ”portinvartijat”, esimerkiksi journalistit, kustannustoimittajat, kustantajat ja tuottajat. Internetissä taas julkaisun seula on löyhempi. Kuka tahansa voi julkaista sisältöä kustannuksitta ja vailla sisältöä arvioivaa seulaa. Media on muuttunut niin paljon internetin myötä, että kirjajulkisuuteen perustuvasta julkisuuskäsityksestä seuraa, että julkisuusa-spekti on ollut asia, jota ei esimerkiksi koulussa ole tähän mennessä juuri ole tarvinnut käsitellä., koska medioituneet toiminnan rajat ovat olleet suhteellisen selkeitä. Eri sukupolviin kuuluvilla opettajilla saattaa siis olla vaikeuksia ymmärtää nykypäivän mediaa ja sen aiheuttamia julkisuuskysymyksiä tai ongelmia samalla tavalla, miten oppilaat ne käsittävät. Esimerkiksi vanhemmat sukupolvet lukevat internetiä vielä perinteistä joukkoviestintäkäsitystä vasten. Netti on joukkoviestin ja sitä käytetään kuten analogista mediaa. Nuorten mediaympäristöä leimaa perinteiseen joukkoviestintäkäsitykseen verrattuna olennaisemmin toiminnallisuus ja julkisuuden kautta.” (Jaakkola 2010, 47)

5.3 Vastaako koulujen mediakasvatus oppilaiden tarpeita – opettajien näkökulma

Suomessa mediakasvatus on kirjattu vuonna 2004 uudistettuihin perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteisiin, mutta erillistä oppiainetta siitä ei ole tehty.

”Vaikka koulua instituutiona ei enää voi syyttää varsinaisesti mediakielteiseksi, mediakasvatuksen asema etenkin alakouluissa on jäänyt heppoiseksi ja sitä toutetaan usein sattumanvaraisesti, projektiluonteisesti (Ilvonen 2008, 14).”

Vuonna 2008 Tampereen yliopistolla tehty tutkimus Mä oon nyt online kertoo, että osa 11-14-vuotiasta lapsista piti koulujen antamaa mediakasvatusta auttamattoman vanhanaikaisena.

”Vuonna 2008 kouluissa puhuttiin erityisesti internetin vaaroista, esimerkiksi omien kuvien julkaisemisesta ja nettikiusaamisesta. Keskeisin opetusstrategia internetiin liittyen oli suojelullinen (Noppi, 2008).”

Opettajien haastatteluista voi päätellä, että neljä vuotta myöhemmin, vuonna 2012 mediakasvatuksen sisällöt olivat edelleen samankaltaisia.

Haastatellut opettajat kokivat suurimmaksi ongelmakseen mediakasvatuksen opettamisen suhteen ajanpuutteen. Opettajat tunnustivat oppilaidensa tekniset taidot, niissä ei ollut ongelmia, mutta muussa käytössä kyllä. Esimerkiksi oman yksityisen elämän sekä kuvien jakaminen esimerkiksi internetin sosiaalisen median palveluissa ja käytöstavat verkossa sekä tekijänoikeus ja kriittisyys mainoksia kohtaan olivat sellaisia asioita, joihin opettajat halusivat kiinnittää huomiota.

”Opetan äidinkieltä, kirjallisuutta ja ilmaisutaitoa. Mediakasvatus on siinä muun opetuksen kanssa, että mediakasvatus itsessään on kahdeksannen luokan opetussuunnitelmissa mainittuna. Sisällön sellaisia, että tehdään mainosanalyysia, katsotaan uutista, katsotaan uutiskriteerejä. Aikakauslehtien juttutyyppejä, hyvin tekstilähtöistä toki.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Sanotaan että jos mä olisin täällä luokanopettajana, että mä saisin monta tuntia päivässä aikaa opettaa, niin mulla olisi paremmat mahikset. Mutta tää on niin pirstaleista, kun mä nään näitä mun oppilaita noin kolme tuntia viikossa, aina yksi tunti kerrallaan. Tavallaan et päästäis oikeen syvälle aiheeseen, et päästäis oikein juuria myöten, ni se aika loppuu aina kesken, ennen kuin päästään oikein syvälle asti. Tietysti on olemassa poikkeuksia, mulla on olemassa muutama oikein loistava, keskusteleva luokka, mutta ne onkin sellaisia, et on joutunut pyrkimään erikseen. Niille mä koen voivani antaa, jotka nimenomaan haluaa oppia. Meillä on täällä koulussa valinnaisena mediakasvatukseen keskittyvä kurssi, jossa pyritään nimenomaan mediakriittisyyteen ja pyritään tekemään erilaisia mediatekstejä ja harjoitellaan kriittisyyttä. Ollaan tehty yhteistyötä esimerkiksi meidän paikallislehden kanssa. Ollaan tehty juttuja lehteen ja verkkoon. Me koetaan, äidinkielenopettajat etenkin, et sitä mediaa tarvitaan lisää. Seiskaluokalla meillä voi yhdeksi valinnaisaineeksi valita mediakasvatuksen, ja se tarkoittaa sitä, että kaksi viikkotuntia kahden vuoden ajan on pelkää mediaopetusta. Ja ne on hirveen innostuneita ne oppilaat siellä. Me ollaan opeteltu haastattelujen tekemistä, ollaan analysoitu erilaisia elokuvia, että kelle tarkoitettu, mietitty ikärajoja, miksi ikärajoja tarvitaan, mainoksia, tehty erilaisia julistemainoksia, pyritty etsimään eri-

laisia mainoksien keinoja, miten mainokset yrittää vietellä ostamaan jotain.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

”Kyllä ainakin yritän vastata oppilaiden tarpeeseen, (esimerkiksi sellaiseen) että pitäisi olla kriittinen niiden lähteiden suhteen. Kun tehdään vaikka tutkielmia, niin ymmärtäisivät, että Google ei ole mikään lähde. Se on vaan hakukone. Vaikka monesti näkee sellaista, että lähteeksi merkataan Google. Sellaista netin rakenteen ja toiminnan tuntemusta pitäisi opettaa lisää ja yritänkin aina sellaisia oppilaille puhua. Ja muistutella siitä netissä käyttäytymisestä, että miten siellä käyttäydytään.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Väitän, että taidollisesti pystyn vastaamaan mediakasvatuksen tarpeeseen, mutta sitten tulee aikaresurssit tulee vastaan. Se on aina jostain pois jos tulee ylimääräistä. Siksi se on mennytkin niin, että kasiluokalla on ne tietyt kurssit, mutta muuten se on mennyt sellaiseksi, että mitkä asiat nousee esille, niin niistä sitten. Kyllä mä aina yritän, että jos sanomalehdessä, tai draaman puolella nousee esiin sellaisia asioita, jotka koskettaa meidän oppilaista, niin otan esiin, että vähän tulisi mukaan sitä mitä siellä sanomalehdessä voidaan käsitellä, vaikka he eivät sitä itse luekaan.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

5.4 Mediakasvatus opettajankoulutuksessa

”Mediakasvatuksen sisältöjen tulisi tulevaisuudessa muuttua kohti sosiaalista mediaa sekä avoimia ja verkottuneita oppimisympäristöjä.” (Meriranta 2010, 91)

Mediakasvatusta ei kuitenkaan välttämättä osata viedä kohti sosiaalista mediaa, sillä kaikki opettajat eivät vielä ymmärrä esimerkiksi sosiaalisen media merkitystä ja sitä, millä tavalla sosiaalista mediaa voitaisiin käyttää apuna opettamisessa ja oppimisessa.

”Opettajien asenteen ja koulujen opetussuunnitelmien muuttaminen tieto- ja viestintätekniikkaa sekä sosiaalista mediaa kohtaan tapahtuu järjestelmällisellä täydennyskoulutuksella. Opettajien houkutus käyttää sosiaalista mediaa opetuksessa edellyttää sen merkityksen ymmärtämistä. Sosiaalisen median käytöstä oppimisen tukena on hyötyä opettajalle, jos hänellä on tarve helpottaa opettamista ja oppimista sekä tahtoa kehittää opettamistapaansa avoimemmaksi ja yhteistä tekemistä enemmän arvostavaksi.” (Wuorisalo 2010, 92)

Opettajankoulutuksessa eivät opettajat kokeneet saaneensa riittävästi työkaluja mediakasvatukseen, ja osalla haastatelluista opettajista opinnoista oli niin kauan aikaa, etteivät he enää muistaneet, mitä heille opetettiin. He arvelivat tiedon olevan vanhentunutta.

”Ei tule (opettajankoulutuksessa) tarpeeksi välineitä mediakasvatukseen. Muutenkin se koko opettajankoulutusta voisi kehittää, aika pieni pintaraapaisu on se, minkä sieltä saa sitä teoreettista pohjaa. Se harjoittelu on tosi tärkeä opettajankoulutuksessa, mutta ei sekään kauhean pitkä ole ajallisesti. Jos mediakasvatukseen jotain saa, niin sekin on sieltä harjoittelun puolelta, mitä saa näiltä kokeneilta kollegoilta oppia, että mitä kaikkea voi tehdä opetuksessa mediakasvatuksen suhteen. Mutta varsinaisesti siellä ainedidaktiikan puolella ei sitä kauheasti sitä mediakasvatusta ollut.” (Haastattelu 16.2.2012, 33-vuotias opettaja)

”No oppikirjassa on yksi kappale internetistä, mutta se kirja oli vanha netin suhteen jo painosta tullessaan. Sinänsä sitä ei erikseen tuu. Meillä on Opi-palvelussa jotain, se on muistaakseni WSOY:n oppimisympäristö, niin siellä on mun mielestäni aika kökköä, siellä voi kerrata kokeisiin tai jotain, mutta ei sitä tuu kauheesti käytettyä.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”Mulla on koulutuksesta sen verran aikaa, kymmenen vuotta, etten oikeastaan enää muista että mitä siellä on ollut. Itse asiassa mediakasvatus on sellainen osa-alue, että netistä löytyy paljon materiaalia, esimerkiksi MLL:n sivuilla on jotain ja sitten on näitä tietoturva ja tekijänoikeussivustoja. Sanomalehdillä ja muillakin on sellaisia mediakasvatusjuttuja, joista löytyy paljon materiaalia, jos vain vaivautuu vähän kaivelemaan. Sikäli se on niin muuttuva maailma, että se sähköinen materiaali on se toimivin muoto muutinkin, ei kannata jättäytyä mihinkään mitä opettajakoulutuksessa on opetettu, se on sitten jo vanhaa tietoa.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

Opettajat kaipasivatkin lisää koulutusta jo valmistuneille opettajille. Mediakoulutus olisi tärkeää kaikille, ei ainoastaan äidinkielenopettajille.

”Opettajilla on vuodessa näitä virkaehtosopimuksen mukaisia koulutuspäiviä kolme vai neljä, niin mä kokisin että joka vuosi pitäisi olla yksi koulutuspäivä kaikille opettajille, oli sitten matematiikka tai käsityö tai äidinkielenopettaja, että jossa nimenomaan koulutettaisiin kaikista uusista mediajutuista. Kyllä niistä väkisin tippuu kärryiltä, vaikka yrittäisi olla mukana. Puhumattakaan sitten liikunnanopettajasta, joka ei käsittele medioita työkseen. Se ois heille vielä tärkeämpää. Kyllä

me koulusta tarvittaisiin ihan koko ajan.” (Haastattelu 18.1.2012 ,48-vuotias opettaja)

Opettajat pysyvät perillä median nopeatahtisissa muutoksissa koulutuksien lisäksi myös oman aktiivisuutensa avulla.

”Yritän tietenkin pysyä mukana ja se on yksi sellainen syy, miksi siellä Facebookissakin olen, etten tavallaan putoaisi kärryiltä. Mulla on kaksi vuotta siihen, että täytän viisikymmentä, niin mulla on ikäeroakin heihin 35 vuotta, joten oonhan mä senkin puolesta aivan erilainen ihminen. Mä silti yritän tosissani pysyä mukana ja koitan kysyä heiltä millä palstoilla ne on. Valinnaisilla mediakursseillakin mä sanon, että esitelkää mulle näitä palstoja ja ne on että kyllähän sä nyt tiedät mitä ne on ja mä sanon niille, että leikkikää, että mä oon sellainen 85-vuotias mummo, joka ei tiedä että mikä on edes tietokone. Sillä tavalla mä koitan pysyä, että he esittelee mulle. (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

”Kyllähän se (mediakasvatus) on tärkeä asia, jos miettii ihan pelkästään ajankäyttöä, että miten paljon ihmiset käyttää mediaa nykyään, niin oishan sitä syytä huomioida opetuksessa myös ja myöskin jollain tavalla oppiainerajat ylittävästi, että sitä olisi kaikkialla.” (Haastattelu 13.2.2012 36-vuotias opettaja)

Opettajien vastaukset vaihtelivat paikkakunnittain. Esimerkiksi helsinkiläinen äidinkielen opettaja koki saavansa runsaasti työkaluja mediakasvatukseen ja hyödyntävänsä myös mahdollisuutta mielellään.

”Helsingissä ehdottomasti tarjotaan riittävästi työkaluja mediakasvatuksen antamiseen. Meillä on sellainen mediakasvatuskeskus Käpylässä, joka on erikoistunut nimenomaan mediakasvatukseen me saadaan käydä siellä koulutuksessa niin paljon kuin me halutaan. Mä olen käynyt siellä kymmenen vuoden ajan koulutuksessa kymmeniä kertoja. Mä oon niin kiittänyt totta mediakasvatusta, että se on hoidettu Helsingissä niin hyvin. Rehtori on sanonut että menkää kouluttautukaa niin paljon kuin haluatte. Mä oon käynyt kaikenmaailman digikamerakurssit ja semmoiset mitä mä en oo hallinnut ja tehnyt pitkiä, jopa pari vuotta kestäviä mediaprojekteja, et me ollaan kuvattu ja tehty dvd:tä, tehty isojaakin videoprojekteja. Siellä mediakasvatuskeskuksessa on studio, jossa pystyy äänittämään ja on editointimahdollisuudet. Se on ihan ammattilaistasoinen, siellä on kamerat, ohjaamo ja kaikki. Työkaluja annetaan, mutta se on opettajasta kiinni, käyttääkö niitä. Mahdollisuus on todella hyvä Helsingissä.

Äidinkielen opettajien lisäksi siellä käy myös kuvataiteen ja musiikin opettajia.
(Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

6 MEDIAN RISKIT

6.1 Nuoret käyttävät mediaa melko vapaasti

Yläkouluikäiset saavat käyttää opettajien mukaan mediaa melko vapaasti. Liian vapaalla mediankäytöllä on kuitenkin riskinsä. Esimerkiksi sisällöt saattavat olla lapsille ja nuorille sopimattomia.

Mediakasvatusseuran Mediakasvatus.fi nettisivuilla kerrotaan, että ikärajoista ja muista suojauskeinoista huolimatta lapset voivat altistua liian rajuille mediasisällöille.

”Median vakavimmat riskit lasten kehitykselle aiheutuvat ikätasolle sopimattomista sisällöistä, esimerkiksi voimakkaasta väkivallasta tai pornografiasta. Yhä useampi lapsi on törmännyt pornoon netissä joko vahingossa tai etsinyt sitä tarkoituksella. Liian voimakkaista mediasisällöistä aiheutunut ahdistus voi ilmetä esimerkiksi unen häiriintymisenä, keskittymisvaikeuksina, pelokkuutena, aggressiivisuutena toisia tai itseä kohtaan. Pahimmillaan yksittäinenkin mediakokemus voi olla lapselle niin voimakas, että siitä toipuminen kestää pitkään.” (Mediakasvatusseura 2012)

Koulun lisäksi myös vanhemmat ovat vastuussa yläkouluikäisten oppilaiden mediankäytöstä. Opetushallituksen tiedotteessa Opetushallituksen Kirsi Lindroos toivoi vanhemmilta myös mediavanhemmuutta eli kotien ja vanhempien tukea median käyttöön jo vuonna 2005.

”Mediakasvatuksen rooli vahvistuu koulujen uusissa opetussuunnitelmissa. Pelkkä koulun tuki ei kuitenkaan riitä. Oppilaat tarvitsevat mediavanhemmuutta eli tukea median käyttöön myös kotona. Opetussuunnitelmissa korostuu toisaalta kodin ja koulun yhteistyö. Peräänkuulutan vanhempien aktiivista roolia ja kotiohjausta siihen, miten lapset ymmärtävät median välittämiä sisältöjä.” (Opetushallitus 2005)

Opettajien lisäksi myös vanhemmilla on tärkeä rooli lasten mediakasvattajina.

”Lapsi tarvitsee median käytössään rinnalla kulkijaa, opastusta, tukea, kuuntelua ja läsnäoloa sekä yhdessä tekemistä. Vanhemmat ovat lapsille myös esimerkke-

jä ja käyttäytymismallien antajia. Aikuisen mediatietoisuuden pohdinta ja kiinnostus lasten mediatodellisuutta kohtaan lisää valveutuneisuutta ja auttaa vanhempia toimimaan tietoisemmin lapsensa mediakasvattajina.” (Kynäslahti ym. 2005, 46)

Mediakasvatusseuran Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin -katsauksessa todetaan erityisesti alakouluikäisten olevan hyvin vaikutuksille alttiita median suhteen, mutta myös yläkouluikäisissä, vaikka he olivatkin jo vanhempia, median välittämät viestit saattavat edelleen herättää ahdistusta:

”Murrosiän tunnekuohujen jälkeen kiinnostukset alkavat suuntautua myös ideologisiin pohdintoihin ja maailman tapahtumia kohtaan. Nuorella on yhä paremmat edellytykset ymmärtää ja käsitellä mediaviihteen herättämiä tunne-elämyksiä kuten seksi-, kauhu- ja väkivaltakuvauksia, samoin kuin jäsentää tietotulvaa ja maailman uutisia. Todellisen maailman ongelmat kuten sodat, terrorismi, kehitysmaiden köyhyys tai ympäristöongelmat voivat tuntua nuoresta kovin ahdistavilta. Maailmantuska voi painaa nuoren mieltä hänen eläydyttyään syvästi kärsiviin tai vääryyttä kokeneisiin ihmiskohtaloihin. Empaattinen eläytyminen on tärkeä inhimillinen taito, mutta joskus nuori tarvitsee aikuisen apua asioiden suhteellistamisessa ja etäännyttämisessä, ettei ahdistus kasva kohtuuttomaksi. Nuori on herkkä myös ääri-ilmiöille, uusille elämyksille, kokemuksille ja ideologisille vaikutteille, vaikkakaan hänen elämäkokemuksensa eivät riitä kaikenlaisten näkemysten kriittiseen arviointiin.” (Salokoski & Mustonen 2007, 23)

Myös osa opettajista toivoi, että vanhemmat ottaisivat isomman roolin mediakasvatuksen suhteen ja seuraisivat yläkouluikäisten nuorten mediankäyttöä aikaisempaa enemmän. Mediakasvatusta ei voida jättää pelkästään koulujen vastuulle.

”Isoin vastuunkannon antaisin perheisiin, kotiin, et siellä pysähdyttäis, keskusteltaisiin ja oltaisiin perillä missä ne lapset siellä netissä on. Seiskaluokkalaisten vanhempia vielä kiinnostaa mikä se lapsen maailma on. Täällä on kasiluokkalaisia jotka tunneilla nukahtelee ja nukkuu syvää, rauhallista unta, kun ne yöt pelailee, on ties missä, tekee ties mitä, näkee ties mitä. Ja vanhemmat ei jotenkin sitten enää jaksa. Ne kokee että toi on niin iso. Kun vanhemmat putoaa kärryiltä, niin se on nimenomaan median kanssa tuuliajolla se lapsi. Nää on kuitenkin ihan vauvoja sisältä vielä. Ihan lasten piirretyistä asti kaikki etenee salamavauhtia. Ei anneta ilmeille, eleille, teoille mitään perusteluita tai syitä miksi näin on. Se on koko mediamaailmassa, oli se sitten lasten piirrettyjä tai heidän välistä keskuste-

lua, se on sellaista pintaraapaisua, jolla ei ole syvempää merkitystä. Ei jäädä pohtimaan mitään ja se on pelottavaa.” (Haastattelu 18.2.2012, 48-vuotias opettaja)

Myös liiallinen ajankäyttö median suhteen, vaikka vaarattomankin media, saattaa olla lapselle ja nuorelle vahingollista. Osa opettajista pelkäsi, että liiallinen teknologian käyttö saattaa esimerkiksi hävittää kokonaan perinteisen luku- ja kirjoitustaidon.

”Se heidän todellisuutensa ei enää suo aikaa tavalliselle lukemiselle, niin kuin lehtiin tai kirjoihin. Se on suurimmalle osalle oppilaista aivan täysin pakkopullaa. Vuosi vuodelta sen näkee. Kun ne ei lue, niin ne raukat myös kirjoittavat aivan älyttömän huonosti. Heidän maailmassaan, chattailyssä ja peleissä ei ole merkitystä yhdyssanoilla ja pistellä, niillä ei ole jotenkin heille merkitystä. Niitä ei vaan ole. Etenkin jos on vähänkin enemmän kiire kirjoittaa jotain juttua, jos vaikka annan tehtäväksi kirjoittaa tunnin viimeiset kaksikymmentä minuuttia pikaisesti päivän tärkeimmän paikallisuutisen meidän koulusta, jolloin ei oo aikaa stilisoida sitä yhtään, niin ne on aivan päättömiä. Ei oo yhtään pistettä, yhtään isoa kirjainta. Tottakai joka luokassa on pari, jotka osaa kirjoittaa, ne jotka lukee muutenkin, mutta ne muut kirjoittaa ihan miten sattuu. Ne muut heittää ihan sellaista tajunnanvirtatekniikkaa, ilman minkäänlaisia sääntöjä. Jos mä myöhemmin ihmettelen et miten tää näin, ni ”et sä sanonut, et siihen pitää laittaa.” Et se ei oo enää itsensänselvyyttä. Ja sellainen mekaaninen kirjoittaminen ylipäänsä, sellainen et kynällä kirjoitetaan, ni sekin on monelle aivan täyttä tuskaa. (Haastattelu 18.2.2012, 48-vuotias opettaja)

Vaikka nuoret opettajien mukaan viettävätkin suurimman osan median parissa viettämästään ajasta juuri sosiaalisen median parissa, on silti siinä sosiaalisen syrjäytymisen mahdollisuus. Mediakasvatusseuran mukaan median suurkulutus voi olla riski lasten ja nuorten sosiaalisten taitojen kehittymiselle.

”Pelkästään ruudun ääressä ei kehity riittävästi sosiaalisia tukiverkkoja ja arkisia ongelmanratkaisutaitoja. Mikään ei korvaa sitä, että aikuinen on lapselle läsnä ja tavoitettavissa. Lapsi voi myös tarvita aikuisen tukea ja rohkaisua myös siihen, että hakeutuu ikätovereidensa seuraan. Se, että lapsi viettää paljon aikaa esimerkiksi digitaalisten pelien parissa ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että hänellä olisi peliongelma. Mediankäyttö on ongelmallista silloin, kun se aiheuttaa haittoja muille elämänalueille.” (Mediakasvatusseura 2012)

6.2 Sosiaalisessa mediassa voi paljastaa itsestään liikaa

Opettajien haastatteluissa kävi selville myös heidän huolensa oppilaiden kypsymättömyydestä. Verkossa oppilaat voivat paljastaa liikaa itsestään tai elämästään. Itseään voi paljastaa liikaa myös kuvien avulla. Oppilaat voivat ymmärtämättömyyttään laittaa internetiin itsestään kuvia, jotka antavat katsojille vääränlaisia viestejä.

”Verkossa kontaktinotto vieraisiin ihmisiin on helpompaa kuin kasvokkain, ja tällöin ujokin voi luoda julkista elämää panematta koko persoonaansa alttiiksi. Koska yhteisöpalvelut tarjoavat vahvimman ilmaisukanavan nimenomaan fyysisen minäkuvan alueella, myös palvelun ylilyönnit liittyvät usein ulkonäön ja seksuaalisuuden korostamiseen. Näissä uskaliaasti matkitaan aikuisten mainos- ja pop-tähtien esiintymistapaa.” (Salokoski & Mustonen 2007, 58)

Netin parissa kasvaneelle sukupolvelle yksityisyys ja sen säilyttäminen ei ole yhtä tärkeää kuin vanhemmille sukupolville

”Nettisukupolvi avautuu siinä määrin, että heidän vanhempiaan hirvittää. Monet Facebookin suurkäyttäjät laittavat nettiin muidenkin nähtäväksi kaiken tiedon, mitä heillä on itsestään ja kavereistaan. ne voivat olla vaikka digitaalisia kiintymyksen osoituksia tai paljastavia kuvia. Useimpia ei ole laitettu nettiin pahantahtoisiin, vaan ihmiset vaan haluavat jakaa mukavat ja hassut hetket muidenkin kanssa. Nettisukupolvi ei selvästikään ymmärrä yksityisyyden tärkeyttä.” (Tapscott 2010, 51)

”Osa haluaa suorastaan mainostaa itseään (netissä) ja tästä on tullut myös ongelmia. Esimerkiksi muutama vuosi sitten täällä oli sellainen tapaus, yksi tyttö tuli sanomaan, että ihan hirveää, kun yhdeksäsluokkalaiset pojat, hän oli itse silloin kasilla, niin ne pojat huorittelee häntä käytävällä. Ei hän edes tunne niitä ja ne huutaa huoraa. Me lähdettiin sitten selvittämään sitä, ja me etsittiin tuolta kansiosta, missä on kaikkien kuvat ja hän tunnisti ne ja otin pojat puhutteluun, niin kävi ilmi, että pojat olivat koittaneet, väärällä tavalla tietenkin, ei ketään nyt huoritella käytävällä voi, mutta olivat koittaneet kertoa, että sulla on niin provosoivat ja paljastavat kuvat sun Facebook-sivuilla, että sitä varten sua luullaan suorastaan joksikin ilotytöksi, kun sä pidät sellaisia, heidän mielestään sellaisia namukuvia,

että oli paljasta olkapäätä ja sellaisia tosi keikailevia ja flirttailevia kuvia. Ja mä yritin sitä selittää tälle tytölle, että nämä oli ihan oikealla asialla, että et sä voi pitää semmosia, susta luullaan että sä oot huono nainen sitten. Ja ei tämä tyttö meinannut millään tajuta, kun sen mielestä nämä kuvat olivat niin kauniita. Kun mä sitten kysyin, että oletko näyttänyt isälle nämä kuvat, ja se tyttö oli ihan että en, kauheeta. Mä sanoin, että sulla ei voi olla mitään kuvia, mitä sä et voi näyttää sun isälle ja äidille. Kun se oli sellainen tosi kiltti perhetyttö ja vielä maahanmuuttajataustainen muslimityttö, joka kulkee tällä hetkellä huivi päässä, mä oletan. Ei ole siis mitään sellaista ymmärrystä, että mitä itsestään voi julkaista. He ei osaa suojella itseään. Se on hirveän iso riski. Pahimmillaan se naivius on sellaista, että kun joku vanha perverssi ukko kattelee tällaisia kuvia mitä voi löytää, niin alkaa lähestyä ja sanoo olevansa joku muu kuin onkaan. Erityisesti kun kuvia laiteetaan, niin se on tosi iso riski. Netissä olemisen saa myös aikaan uskomattomia kiusaamisen muotoja. Se johtuu osaksi siitä, että ei osata kirjata ajatuksia sanoiksi oikein. Että kirjoitetaan sinne päin mitä ajatellaan ja se ymmärretään väärin, kun sä oot kirjoittanut sen jotenkin hassusti. Niin se tuo sellaista, et sut ymmärretään väärin ja sä loukkaannut siitä ja ne netissä ja chatissä kirjoitetut jutut alkaa elää aivan omaa elämäänsä. Se lähtee kuin lumivyöry. (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

"Tuntuu että tekninen puoli on hallussa ja ne osaavat niitä välineitä käyttää, mutta miten niitä käytetään, se on enemmän sellainen kysymys. Mä toivon että he tajuaisivat, että jos jonkun vaikka kuvan sinne laittaisivat, niin sitä ei välttämättä saa sieltä enää pois ja eivät olisi muutenkaan niin varomattomia siellä netissä. Eivät tekisi ajattelemattomuuksissaan jotain, laittaisi esimerkiksi jotain hassuja kuvia jotka kulkeutuu väärin käsiin ja tarkoitan sellaista kiusaamista ja muuta. Ja semmoinen kanssa, että netissä osaisivat jättää kaikki asiattomat kommentit omaan arvoonsa. Kun usein kuulee sellaista, että nuoret arvostelee vaikka toistensa kuvia, vaikka ulkonäköä ja tällaista, etteivät ottaisi siitä liikaa itseensä. Netissä on helppo olla anonyymi, kuka tahansa voi sanoa mitä vaan. (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

"Facebookiin jää kaikki keskustelut ikuisiksi ajoiksi. Kun oppilaat keskustelelee facebookissa vaikka kolmannesta osapuolesta. Ne vaikka haukkuu sitä kolmatta, ja jos siihen tulee mukaan joku neljän ja ruvetaan julkisesti käymään jotain hakku-misjuttua, niin se on aina julkista eikä koskaan häviä sieltä. Sitä facebook kiusaamista on varmaan aika vähän tutkittu, mutta mulla on pointtina se, että kaikenlainen kiusaaminen, varsinkin ku se on julkista, on se aina rangaistavaa. Se mikä mua kanssa pelottaa, on se, että kun oppilaat on syntyneet tällaiseen facebook-maailmaan, jossa kaikki on julkista, avointa yhteistä, ei mitään väliä millään.

Itteeni mua pelottaa laittaa edes kasvokuvaa facebookiin, sillä mä en tiedä mihin se päättyy, siksi en laita mitään mistä voisi olla mulle haittaa. Oppilaat laittaa kaiken maailman kuvia, vaikka ne ottaa oppitunnilla kuvia, ne laittaa ne samantien facebookiin yhtään välittämättä mihin se päättyy. Niin se että ne on ollut facebookissa kuvineen kymmenvuotiaasta lähtien, niin mitä voi tapahtua tulevaisuudessa, ne voi joutua kärsimään, ne jutut tulee vastaan, sillä kahdenkymmenen vuoden päästä se sama matsku löytyy sieltä netistä. Oppilaat ei välttämättä tajua, että ne ei välttämättä poistu sieltä. Yksityisyyden tarve on pienempi ja halu rajata sitä juttua mitä jakaa ja kenelle jakaa. Jos mä teen jonkun päivityksen, mä mietin sitä sata kertaa, että mitä mä teen, kun mulla on mun esimies siellä mun kaveri. Tosi harvoin mä sinne mitään laitankaan. Mä oon sivustaseuraaja, en aktiivinen. (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

Nuoret laittavat kuvagallerioihin kuvia itsestään, koska kaipaavat palautetta muuttuvasta kehostaan ja suhteuttavat käsityksiä itsestään vertaamalla itseään toisiin käyttäjiin.

"Kuvagallerioissa nuoret esittelevät oman kehon lisäksi kokonaisvaltaisemmin omaa tyyliä; pukeutumista, meikkaamista ja hiuksia, sillä pelkästään fyysiset piirteet eivät määrittele omaa ulkonäköä." (Mikkola & Oinas 2007, 6)

6.3 Mediakasvatus voi olla myös kuluttajakasvatusta

"Kaikki on oppilaille totta, jos jostain nettiliittymästä sanotaan, että tämä on maailman nopein ja nopeempaa ei olekaan, niin se on heti, että "mä otan tän, koska tän nopeempaa ei ole." Tai tyyliin että ollaan laitettu erilaisia mainoksia rinnakkain, että minkälaisen kännykän ottaisit, niin ne uskoo kaiken mitä mainokset sanoo. Se on jotenkin aika sellaista pelottavaakin." (Haastattelu 18.2.2012, 48-vuotias opettaja)

Lähes kaikki opinnäytetyöhön haastattelemani opettajat mainitsivat, että myös mainonta ja siinä käytetyt tehokeinot kuuluivat yläkoulujen mediakasvatukseen. Kuluttajavirasto suosittelee nuorille kuluttajakasvatusta, sillä erityisesti sähköisessä muodossa oleva, nuorille suunnattu mainonta on lisääntynyt.

"Nykyään esimerkiksi mainokset näyttävät nykyään aika paljon erilaisilta kuin mainoksilta. Että oppisivat erottamaan, että tämä on joku sellainen, missä kaupa-
taan jotain, eikä suinkaan mikään pyyteeton tietoisuus jostain asiasta. Sellainen
mainontaan liittyvä lapsellisuus, se että uskotaan kaikkeen mitä mainokset sano-
vat, liitty varmasti siihen ikään, että ei ole vielä kauheasti elämäkokemusta ja ol-
laan ehkä vähän sinisilmäisiä. Mutta kyllähän ne mainostajat osaavat ne kikat ja
niillä on keinot, joilla ne saavat lapset ja nuoret kiinnostumaan tuotteistaan, ehkä
jotenkin niin ovelasti, että on just jotain tuotesijoittelua telkkarissa ja muuten."
(Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

Kuluttajaviraston mukaan markkinoiden ja palveluiden muuttuminen on lisännyt
kuluttajakasvatuksen tarvetta. Kuluttajaviraston mukaan myös kuluttajakasva-
tuksen aihepiirejä ja painopisteitä tulisi miettiä uudelleen, sillä esimerkiksi raha
ei ole enää kolikoita tai seteleitä, vaan rahaa voidaan käyttää erilaisten virtuaali-
lompakoiden muodossa.

"Markkinointi on muuttunut, se kietoutuu yhä enemmän viihteeseen ja sosiaali-
seen vuorovaikutukseen, mikä lisää osaltaan tieto- ja mainosvirtaa. Nuoret syn-
tyvät ympäristöön, jossa digitaalinen media ja teknologia ovat luonnollinen osa
elämää. Nuoret voivat olla vanhempiinsa verrattuna taitavampia toimimaan me-
diaympäristöissä ja käyttämään mediavälineitä. He ovat mahdollisesti myös kiin-
nostuneempia teknologiasta. Heillä ei kuitenkaan ole elämäkokemusta eikä
useinkaan riittävää kykyä tiedostaa media- ja teknologiaympäristöön liittyviä ris-
kejä." (Kuluttajavirasto, 2011)

"Ihan kun kaiken kaikkiaan eletään siellä median ympäröimänä, että olettaisi siel-
tä mikä on olennaista ja mikä epäolennaista ja milloin meihin yritetään vaikuttaa
ennen kaikkea. Se vaikuttaminen on se punainen lanka mediaopetuksessa. Että
miten minä itse pystyn vaikuttamaan ja miten minuun yritetään vaikuttaa." (Haas-
tattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

Kuluttajaviraston julkaisussa toivotaan, että kouluissa opetettaisiin mediakasva-
tuksen lisäksi myös enemmän kuluttajataitoja:

"Koulussa media- ja teknologiaosaamista pitäisi oppia lukemisen, kirjoittamisen,
laskemisen ja muiden perustaitojen ohella. Media- ja digitaalinen kompetenssi tu-
lisi sisällyttää kaikkiin aihealueisiin toiminnallisina työkaluina, joiden avulla voi
saada uusia oivalluksia. Tämä on tarpeen varsinkin silloin, kun niitä ei ole organi-
soitu erillisiksi oppiaineiksi. Media- ja teknologiakompetenssi on uutta kuluttaja-

kasvatuksessa. Nykyisissä opetussuunnitelmissa on mediakompetenssin sekä tieto- ja viestintäteknologiakompetenssin tavoitteita ja sisältöjä, mutta ei riittävästi kuluttajakasvatuksen kannalta. Myös tässä osaamisen alueessa on tarpeellista oppia kuluttajateknologioiden tärkeimmät piirteet eikä vain eri tieto-, media- ja viestintätyökalujen käyttöä tietyillä sovellusaloilla. On tärkeää kehittää kykyä ottaa uudet teknologiat nopeasti käyttöön ja ymmärtää niiden todelliset hyödyt sekä valita tarjolla olevista teknologioista itselle parhaiten sopiva.”(Kuluttajavirasto, 2011)

”Tärkeintä olisi opettaa mainosten vaikutuskeinoja, miten ne yrittää vaikuttaa meihin, miksi ja mikä mainoksen takana on? Jos oppilas ymmärtää näinkin pienen asian, niin ehkä se tuottaa sellaisen, että hän ei osta jotain asiaa, jota ei perustella tarpeeksi hyvin. Kun oppilaat on mediassa koko ajan, niin ne mainokset tulee sieltä koko ajan. Se on kuin kattila, tavallaan tällainen mediasoppa ja se oppilas ui siellä. Siellä on kaikki nämä houkutukset porisee samaan aikaan ja meidän tehtävä on antaa oppilaille mahdollisuus käsittää niitä ja niiden pointit ja tosi monimutkaiset viestit, miten mainokset vaikuttaa. Psykologit tekee mainokset, että mihin katse osuu ekana, mitkä värit miellyttää ihmistä, mitkä asiat ärsyttää ihmistä. Nämä vaikuttaa piilotajuisesti meihin. Osa haastatelluista opettajista oli huolissaan nuorten sinisilmäisyydestä mainosten suhteen. Mainostajien taitavat keinot hämäsivät heidän mukaansa oppilaita.” (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

6.4 Verkosta on liian helppoa lainata

Myös tekijänoikeusasioissa nuoret kaipaivat lisää opetusta opettajien mielestä. Oppilaiden ei aina ole helppoa ymmärtää sitä, että verkossa oleva materiaali, esimerkiksi kuvat ja tekstit, eivät ole vapaasti kaikkien käytettävissä.

Materiaalin runsaan lainailun vuoksi eräässä koulussa oli lopetettu aineiden ja esseiden kirjoittaminen kotona kokonaan. Kaikki oppilaiden tuottama teksti tehdään nykyään plagioinnin vuoksi kynällä ja koululuokassa.

”Monella tuntuu olevan tekijänoikeusasioissa hirveän isoja aukkoja. Esimerkiksi Facebookista voi laittaa opettajan kommentteja Wilmasta. Mille kävi vuosi sitten niin, että oppilas laittoi mun kommentin Wilmasta suoraan facebookiin ja siinä oli vielä mun nimikirjaimetkin vielä. Ja se jäi kiinni siitä, että joku käytävällä sanoi, että se ja se oppilas ei olisi ehkä saanut laittaa sitä sinne, kun siinä oli nimikirjai-

metkin. Joku opettaja kuuli sen käytävällä ja se sitten kantautui munkin korviini. Mä kysyin sitten siltä oppilaalta, joka sen oli kertonut, että mitä hän tarkoitti sillä, mä oon kuullu että musta on laitettu jotain Facebookiin, että mistä on kyse. Sitten kävi ilmi, että siellä oli laiettu jotain musta ja ruvettiin kyselemään, että mitä siellä on. Hän sitten näytti ja siellä oli mun kommentti, että syö purkkaa tunnilla, tai sellainen normikommentti. Mutta sekin on sellainen, että ei hän saa sitä käyttää, se on mun tuottama teksti Wilmassa. Että tämmöisissä asioissa, vaikka ne on kuinka pieniä, jos niistä jää kiinni, niistä voi tulla vaikka millaisia rapsuja. Mutta tääkin tyttö vaan naurahtaa, että mitä väliä tällä on, eihän se multa oo pois. Se ymmärrys siitä, että toiselta ottaminen ilman lupaa, ei sitä saa tehdä. Nyt kun nää koskee nää asiat esimerkiksi kuvia ja tällaisia, niistä voi tulla isojakin ongelmia, jos niitä käyttää. Puhumattakaan kaikenlaisista plagioinneista. Jos lainataan toisten tekstejä omiin kirjoitelmiin, niin niistä on trekeää puhua. Niitä tulee vastaan vuosittain, mutta se on hirveesti vähentynyt, sillä oppilaat ei enää tuota kotona oikeastaan yhtään tekstejä, sillä kaikki kirjoitetaan koulussa, oppitunnilla, ilman apuvälineitä, konseptille ja kynällä. Aikaisemmin, kun tulin kouluun, kaikki kirja-analyysit ja aineet kotona ja ne sai tehdä kotona. Mistä opettaja voi tietää, missä ne on tehty? Sitten meni pikkaisen aikaaja me tehtiin silleen, että sai tehdä koneella ja kotona ja me tarkastaisiin ne googlen avulla, niin saattoi olla kolmasosa luokasta sellaisia, että kappale sieltä ja kappale täältä oli lainattu. Sitten tehtiin niin, että kaikki tekstit mitä kirjoitetaan, tehdään koulussa.” (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja)

”Onhan mediankäytössä tietenkin riskejä, mitä nuorempi on, niin sitä enemmän niitä riskejä on. Mutta onhan he aika valveentuneita. Kyllä heille opetetaan esimerkiksi koulussa atk- tunneilla paljon. On päiviä, jolloin on mediaan liittyviä juttuja. Tekijän oikeuskysymykset on heille vähän epäselviä. Ne ei tiedä, mitä he saa julkaista ja mitä he ei saa julkaista. Ainakaan yläkoululaiset vielä kaikki. Ne on ihan vieraita juttuja. Mitä välii, ne sanoo mulle. Ja kaikki kopioinnit ja tällaiset. Kaikkihan ne sitä tekee, ne sanoo. Että täytyy yrittää olla vähän esimerkkinä tässä. (Haastattelu 5.3.2012, 46-vuotias opettaja)

”Että jotenkin se voisi olla sellainen mitä voisi erikseen käsitellä ja välillä otetaan teemapäivinä esimerkiksi tekijänoikeutta joka on sellainen mikä tulee aina esille kun tehdää tutkielmia ja muita, mikä on sellainen tärkeä aihe mistä oppilaiden kanssa puhua, sillä he eivät selkeästi tajua sitä, että ei voi vaan ottaa toisen tekstiä ja käyttää sitä omanaan, se on niin kuin rikos. Että sellaisista asioista tulee kyllä puhuttua muiden asioiden yhteydessä. Mutta kyllä paljon opettajana olettaa että noi osaa käyttää nettiä tiedonhaussa ja muuten. Että meillä on ollut sellainen tapa, että seiskaluokkalaisille kirjastonhoitaja puhuu netistä tiedonhakemisesta ja

sitten kirjoista, kirjastosta, ne on siinä samassa. (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

6.5 Millaisissa asioissa nuoret tarvitsevat opettajien mukaan apua ja opetusta

Haastateltujen opettajien mielestä oppilaat kaipaavat apua ja ohjausta monenlaisissa asioissa. Haastatteluissa esiin nousivat erityisesti seuraavat aiheet: Sisältöjen ymmärtämisessä, mediakritiikissä, lähteiden käytössä, tekijänoikeusasioissa sekä yllättävää kyllä, myös tietokoneen teknisessä käytössä. Osa opettajista koki, että näennäisistä taidoista huolimatta oppilaiden käyttötaidot jäävät melko pinnalliselle tasolle.

”Mä uskon, että hyvästä nettikäyttäytymisestä olisi syytä puhua, mutta mä en tiedä, olisiko se äidinkielenopetus, mihin se aihe kuuluu. Tavallaan tietenkin kautta linjan kaikissa oppiaineissa, missä nettiä käytetään, sitä tulisi sivuta, mutta en tiedä sitten mihin se kuuluisi. Meillä on tämä peruskoulu niin lokeroitu näihin oppiaineisiin, että se oisi sillä tavalla rajoja ylittävää. Olisi hyvä, jos sitä voisi olla vaikka yksittäisiä oppitunteja tai vaikka joku ulkopuolinen tulisi sellaisen pitämään.” (Haastattelu 13.2.2012, 36-vuotias opettaja)

”(Yläasteikäiset nuoret) tarvitsevat median suhteen apua ihan kaikessa muussa paitsi siinä, miten chattaillaan. Ihan sisältöjen ymmärtämisessä on kaikista isoin ongelma. Ei pystytäkään hallitsemaan kokonaisuuksia, se on sellaista pirstaleista, ja sitten toinen on, että ne ei osaa yhtään kritisoida sitä mitä ne näkee mediassa: kaikki on totta, mitä joku on kirjoittanut tai sanonut tai joku on kirjoittanut jossain chatissa tai mitä ne näkee jossain Iltasanomien nettisivuilla. Kaikki on totta. Totta kai nuoruuteen kuuluu sellainen naiivius. Mutta jos mä esimerkiksi selkeesti kerroon miten joku asia oikeasti on ja otetaan esiin joku Seiska-lehden juttu miten se on, ne laitetaan vierekkäin, kun me tehdään sellaisia kritiikkiharjoituksia. Niin ne ihan niin kuin suuttuu, ne pää punaisena huutaa mulle vastaan, et ”etkö sä nyt tajua, kun tässä sanotaan tässä Seiska-lehdessä näin?” Niin sen täytyy olla totta, kun se on painettua sanaa tässä lehdessä. Tai sellainen lähteiden käyttö. Mä yritän sanoa, että et sä voi käyttää Wikipediaa lähteenä, et koita vaan ja käy muuttamassa, että suurin löydetty jättikilpikonna on painanut 3400 kiloa, koita laittaa sinne ja kokeile että jääkö. Ja sinnehän se jää, mutta siltikin, kaikki mitä sä näet netissä on totta. Se kritiikkittömyys on aika pelottavaa. Yksi iso osa kritiikkittömyyteen on laiskuudesta. Toinen on varmastikin se, että hirveen isossa osassa per-

heistä ei enää keskustella. On paljon nuoria, jotka ei pysty kunnolla keskustelemaan luokassa. Keskustelutaito on mennyt, että pystytään heittämään sellaisia kivoja hymiöitä ja muutamalla sanalla: ”jes, wow.” Mutta ei pystytä kommunikoidaan, keskustelemaan asioista oikeasti, eikä edes jakseta kaivaa asioita syvemmältä. Ei kiinnosta.” (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

”On jopa sellaisia kasiluokkalaisia, ne on yleensä kaikista kriittisimpiä. Yhtenä osa-alueena on väittely. On sellaisia kasiluokkalaisia, joille annetaan aiheeksi vaikka että toisten pitäisi väitellä puolesta että tietokoneen käyttöön tulisi antaa jonkunlaiset rajoitukset nuorille ja toiset on sitä vastaan. Ja vaikka olisi molemmilla puolilla ihan oikeat mielipiteet, niin etten mä pakottaisi niitä puhumaan sellaisen asian puolesta, mitä ne ei ole. Niin ei ne pysty keskustelemaan. Toiset sanoo, että ”mun mielestä tietokoneisiin ei saa laittaa rajoituksia ja toiset sanoo, että ei saa. Ei pidä, pitää, ei pidä, pitää!” Ei oo sellaista keskustelu, perustelukykyä. Ja vaikea sanoa, et mistä sellainen tehtäis. Vaikka antaisi niille perusteluita, että sä voit vedota johonkin tutkimukseen, tai että kautta aikojen näin on tehty, niin kuin antaa keinot, niin ei, ei pysty. (Haastattelu 18.1.2012, 48-vuotias opettaja)

”Sisällöntuottamisessa, että mitä media voisi sisältää. Ja tämmöisessä, että kun tietotekniikkaa ei enää opeteta, se on valinnainen, niin monta kertaa tulee esille ja vanhemmatkin sanoo, että ei meidän lapset tarvitse ottaa mitään atk:ta, se osaa käyttää sitä konetta. Mutta sitten kun mennään sinne tietokoneen ääreen ja pitäisi kirjoittaa joku tutkielma, niin ei ne tiedä, miten tehdään vaikka rivinvaihto. Kyllä he osaa pelata, ja tällaista ajanvietettä, mutta raaka työskentely ei ole hallussa. Tässäkin olen huomannut mielenkiintoisen asian, että tytöt alkavat paljon enemmän tekemään tietokoneen kanssa rehellistä työtä. He rupevat tekemään ja opettelemaan taulukkolaskentaa ja opettelevat tietokoneen käytön itseksensä, kun pojat vaan kyselevät, että mikset mä saa pelata? Poikia ei oikein kiinnosta sellainen leipäteksti ja muut asiat. Siinä on se haasteellisuus, että kun he ovat tällaisia diginatiiveja, ja itse on syntynyt ihan eri aikakauteen, eikä käytä luontevasti kaikkia laitteita, joita heillä on hallussaan. Mutta toisaalta olen huomannut sellaisenkin, että kun heillä on kasiluokkalaisille mediakurssi valinnaisena ja se on heille vapaaehtoinen, vaikka heillä on laitteet hallussaan, niintulee tenkkapoota, että mitäs mä nyt kirjoitan ja miten mä kirjoitan. Tulee sellainen olo, että mehän voidaan helposti tehdä yhteistyötä, kun sä hallitset laitteet ja mä osaan vähän sisältöä neuvoa mitä siinä voisi olla. Olisi hyvä saada heidät itse enemmän tekemään. Ihan kameran taakse, että he joutuisivat miettimään ihan alusta saakka, miltä se näyttää kun tekee näin ja näin. Ihan tekemisen kautta sitä kehittyy ja kun joutuu itse kokeilemaan vaikka miten saan itse aikaiseksi miten saan aikaiseksi viiden minuutin työn. Ei sitä ihan noin vaan hutaista, että kamera käyntiin ja purkissa

on. Jos olisi enemmän opetustunteja, niin siihen pystyisi uhraamaan aikaakin enemmän.” (Haastattelu 22.3.2012, 56-vuotias opettaja)

”Sellaisissa kekseliäisyysasioissa, se on vähän nupullaan vielä tämän ikäisillä. Heille pitäisi näyttää erilaisia reittejä käyttää eri välineitä.” (Haastattelu 5.3.2012, 46-vuotias opettaja)

”Tietokoneen sovellusten hallinta, oppilaat osaa käyttää sähköpostia ja meseä, että ollaan yhteydessä toisten kanssa, Mutta sitten kun pitäisi lähettää vaikka sähköpostilla joku liitetiedosto, niin menee heti, että ei osaa. Ihan pikkuisen kun nostaa vaatimustasoa, niin sitten ne ei osakaan. Se taito loppuu, kun menee vaatimustaso hiukan vaikeemmaksi. Jos pitäisi lähettää vaikka rtf-tiedosto, niin se on heti että mikä on rtf? Ei oo koskaan kkuullukaan. Että perusasiat, tiedoston tallennusmuodon muuttaminen on mahdotonta. Vaikka ollaan koko ajan koneen ääressä niin hallitaan vaan yksi prosentti siitä tietokoneesta. Halutaan koko ajan vaan olla kommunikaatiossa toisten kanssa. Mutta sitten sellaiset taidot, mitä tarvitaan ihan joka työssä, niin sellaisia ei hallita. Ehkä sen takia monella oppilaalla on luulo, että osaa kaiken kaikesta. Suhteellisuuden taju puuttuu oppilaalta, pitäisi olla enemmän harjoituksia ja ala-asteelta lähtien, jos oisi vaikka yksi viikkotuntia atk-taitoja, ihan perusasioiden opettamista, niin työhakemustenkin lähetyksetkin onnistuisivat. Ihan sellaisia, että jos se sähköposti on fi-loppuinen, niin sitä ei lähetetä com-loppuiseen. Oppilaat menee aina itse isoihin juttuihin vaikka pohjatiedot on ihan puutteelliset. Mä oon yrittänyt että se kestäisi se mediakasvatus kasilla puoli vuotta, se on tosi kattava, me käydään toimituksissa, radiossa, Hesarissa, Yleisradiolla, käydään haastattelemassa media-ammattilaisia, miten mediakoneisto toimii, miksi media toimii niin kuin se toimii, ulkomaisilla CNN:n sivuilla, miten uutiskynnys ylittyy.” (Haastattelu 2.3.2012, 46-vuotias opettaja).

”Mediakasvatus on erittäin tärkeää ja vielä enemmänkin sitä pitäisi olla ihan tuolta ala-asteelta saakka ihan oma mediatunti, joka menisi koko lukuvuoden. En mä usko, että sitä tulee uudessakaan tuntisuunnitelmassa. Sekin on taas että mistä saisi sellaiset innostuneet opettajat ala-asteen puolelle, kun heillä on nyt jo niin paljon niitä aineita, mihin pitää erikoistua. Kuka on innostunut liikuntaan ja kuka vaikka tekstiilitöihin ja kuvikseen. Joka koulussa ei vaan voi olla opettajaa, joka olisi mediasuuntautunut.” (Haastattelu 22.3.2012, 56-vuotias opettaja)

Yhden haastatellun opettajan mielestä mediakasvatus oli aiheena vanhanaikainen. Hänen mukaansa media ja eri välineiden käyttötavat tulevat jatkuvasti vastaan ilman erityistä opetustakin.

"Mediakasvatus alkaa olla melkein vanhanaikainen asia. Musta tuntuu hullulta, että mä meen kasvattamaan jotain mediaa heille kun he elää siinä. Miten opettaa ihmistä hengittämään. Koko ajan käytetään ja kaikissa asioissa se on mukana jollain tasolla. Se ei oo oppikirja vaan työväline monella tasolla. Kyllähän niitä vinkkejä annetaan, mutta se kasvatus on median haltuunotto se on sivusiekkase tulee siinä samalla kun tehdään juttuja joilla pyritään ilmaisemaan mielipiteitä. Se on itsestään selvä väline samalla tavalla kuin lyijykynä. Kun mä meen atk-luokkaan oppialaiden kanssa, niin mä kysyn mitä te osaatte. Tässä on iso hajonta mitä oppilaat osaa. Jos ne on saanut atk-opetusta, niin ne on jo aika pitkällä taidoissa." (Haastattelu 5.3.2012, 46-vuotias opettaja)

7. YHTEENVETO

Yläkoulujen opettajilla oli omasta mielestään melko hyvät valmiudet opettaa yläkouluikäisille mediakasvatusta. Oppilaat saattoivat hallita opettajiaan paremmin sähköisen median käytön, mutta opettajat painottivat mediakasvatuksessa sellaisia aiheita, jotka he hallitsivat oppilaitaan paremmin.

Oppilaita ei esimerkiksi opettajien mukaan kiinnostanut printtimedia, mutta silti sitä käsitellään koulussa melko runsaasti. Eräs haastateltu opettaja pohti, voisiko opetusta siirtää sosiaaliseen mediaan, sillä oppilaat käyttävät runsaasti sosiaalisen median palveluita.

Mediakasvatuksessa painottuvat mielestäni haastattelujen perusteella edelleen melko vahvasti kirjallisen kulttuurin ja sivistyksen ihanteet, vaikka oppilaat elävät täysin erilaisessa mediamaaailmassa.

Kaikki opinnäytetyöhön haastatellut opettajat kokivat osittain elävänsä eri mediatodellisuudessa oppilaidensa kanssa. Vaikka yläkouluikäiset nuoret ja opettajat osittain käyttivät samoja mediavälineitä, oli silti näiden välineiden käyttöta-voissa eroja. Nuorten mediankäytössä painottui sähköinen media, viihteelliset sisällöt ja toisten nuorten kanssa seurustelu.

Korostunutta nuorilla oli erityisesti sosiaalisen median runsas käyttö: jokaisessa haastattelussa opettajat mainitsivat nuorten käyttävän jatkuvasti Facebookia. Printtimedian käyttö on nuorilla opettajien mukaan lähes olematonta. sanoma-lehdet, aikakauslehdet tai kirjat eivät nuoria kiinnosta.

Radiota yläkouluikäiset eivät haastateltujen opettajien mukaan kuuntele. Nuoret kyllä kuuntelivat usein esimerkiksi mp3-soittimia, mutta soittimilta kuunneltiin vain sinne ladattuja musiikkikappaleita.

Nuoret käyttävät runsaasti teknologiaa, mutta silti heidän käyttötaitoissaan saattaa olla petraamista. Käyttötaidot olivat melko pinnallisia. Opettajat yrittivät

pysyä mukana median jatkuvassa muutoksessa esimerkiksi kyselemällä oppilaitaan, millaisia mediasisältöjä he käyttävät.

Koulutuksessaan opettajat eivät kokeneet saaneensa välineitä mediakasvatuksen opettamiseen. Joko koulutuksesta oli kulunut liikaa aikaa tai sitten opettajat kokivat, että median muutokset olivat niin nopeita, ettei koulutuksessa ollut mahdollista pysyä muutoksessa mukana. Esimerkiksi internetiä koskeva opetus ja materiaali oli vanhentunutta jo julkaisuvaiheessa. Paikkakunnasta riippuen opettajat saivat apua mediakasvatukseen myös työn ohessa saatavasta koulutuksesta. Esimerkiksi helsinkiläinen opettaja kuvaile kurssimahdollisuuksia mahdolliseksi, mutta pienemmillä paikkakunnilla työskentelevillä opettajilla ei ollut samankaltaisia mahdollisuuksia kouluttautua työn ohessa. Opettajat pitivät mediakasvatuksen antamista yläkouluissa hyvin tärkeänä. He kuvailivat mediakasvatusta tärkeäksi, sillä media on niin läsnä nykyään jokapäiväisessä elämässä.

Tärkeiksi asioiksi mediakasvatuksessa opettajat nimesivät erityisesti tekijänoikeusasiat, käyttäytymisen verkossa ja teknisten laitteiden hallinnan.

Opettajat näkivät nuorten mediankäytössä myös riskejä: Eräs opettaja pelkäsi runsaan internetissä vietetyn ajan rappauttavan oppilaiden luku- ja kirjoitustaidon. Silmäilevä lukutapa saattaa aiheuttaa sen, että suurten aihekokonaisuuksien omaksuminen saattaa muuttua hankalaksi.

Lukutavan muutokset vaikuttavat myös oppilaiden omaan kirjoitustaitoon. Oppilaiden on vaikea kirjoittaa oikein, teksti muuttuu chat-kieleksi ilman sääntöjä, isoja kirjaimia, yhdyssanoja ja välimerkkejä. Pahimmillaan oppilaiden oli vaikeuksia fyysisesti lukea sanomalehteä tai kirjoittaa kynällä.

Monet haastatelluista opettajista pelkäsivät myös sitä, että oppilaat jakaisivat liikaa tietoa itsestään verkossa. Internetin sosiaalisen median palveluissa jaetuista kuvista ja tiedoista saattaa opettajien mukaan aiheutua ongelmia tulevaisuudessa. Sopivan julkisuuden rajat saattoivat olla oppilailta hukassa. Oppilaat viettivät vapaa-ajallaan runsaasti aikaa verkossa, mikäli vanhemmat tai harrastukset eivät rajoittaneet internetin käyttöä.

Opettajien haastatteluista selvisi, että yläkouluikäiset saavat heidän mielestään seikkailla mediassa melko vapaasti. Vanhempien valvonta ylettyy alakouluikäisiin, mutta yläkouluun siirryttäessä valvonta löystyy. Yläkouluikäisillä on usein mahdollisuus käyttää mediaa itsenäisemmin kuin nuoremmilla eli alakouluikäisillä, heillä ei kuitenkaan ole aikuisen kypsyttä ja taitoja käsitellä mediassa kohtaamiaan asioita. Vapaudestaan huolimatta heiltä ei vielä voi odottaa samankaltaista vastuullisuutta mediankäytön suhteen. Esimerkiksi sosiaalinen media saattaa sen vuoksi näyttäytyä riskinä esimerkiksi sen julkisen luonteen vuoksi, joten sen vuoksi nuorten ohjaaminen riittävän kriittiseksi ja vastuulliseksi mediankäyttäjiksi olisi tärkeää yläkouluiässä.

LÄHTEET

Noppari, E.; Uusitalo, N.; Kupiainen, R.; Luostarinen, H. 2008. Mä oon nyt online! Lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampere. Tampereen yliopisto.

Meriranta, M. (toim.) 2010. Mediakasvatuksen käsikirja. Kuopio. Unipress.

Tapscott, D. 2010. Syntynyt digiaikaan, sosiaalisen median kasvatit. Porvoo. Docendo.

Kupiainen, R. 2005. Mediakasvatuksen eetos, fenomenologinen tutkimus mediakasvatuksen etiikasta. Rovaniemi. Lapin yliopisto

Suoranta, J.; Ylä-Kotala, M. 2000. Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa, Helsinki-Porvoo-Juva. WSOY.

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 5.3.2012. http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö tiedotteet. Viitattu 10.3.2012. <http://www.minedu.fi/OPM/extrat/Tilannekatsaus/Mediaymparisto/?lang=fi>

Töllinen, A. 2008. Aineenopettajien mediakasvattajuuden perusteet, ihanteet ja arki. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02802.pdf>

Opetushallituksen tiedote. 2005. Viitattu 21.2.2012. <http://www.oph.fi/prime147/prime177.aspx>.

Ilvonen, A. 2008. Kriittisyyteen kasvattaminen mediakasvatuksen tavoitteena. Turun yliopisto. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/42091/gradu2008ilvonen.pdf?sequence=1>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Turvallinen mediaympäristö. Viitattu 15.2.2012. <http://www.minedu.fi/OPM/extrat/Tilannekatsaus/Mediaymparisto/index.html?lang=fi>

Kynäslahti, H.; Kupiainen, R.; Lehtonen, M.(Toim.) 2007. Näkökulmia mediakasvatukseen. <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>

Salokoski, T.; Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin, katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -säätelyn käytäntöihin. 2007 <http://www.mediaeducation.fi/publications/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>

Mediakasvatusseura.2012. Lapset ja media -tietopaketti kasvattajille. <http://www.mediakasvatus.fi/materiaalipankki/materiaalihaku/lapset-ja-media-kasvattajan-opas>

Mikkola, H.; Oinas, M. 2007. Nuorten kehonkuva ja IRC-Galleriassa tapahtuva identiteetti-ilmaisu. Jyväskylän yliopisto. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/tapahtumatiedostot/Mikkola_Oinas_Gradu.pdf

Kuluttajavirasto. (Viitattu 22.1.2012) Digiaikana kuluttajakasvatus on yhä tärkeämpää, <http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/kuluttajakasvatus/kuluttajakasvattajille/miksi-kuluttajakasvatusta-tarvitaan/>

Kallionpää, K. 17.1.2008.(Viitattu 25.2.2012) Internet noussut nuorten keskuudessa suosituimmaksi mediaksi. <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Internet+noussut+nuorten+t%C3%A4rkeimm%C3%A4ksi+mediaksi/1135233357800>)

Mediakasvatusseura. 2012. Lapset ja media – Kasvattajan opas. (Viitattu 20.2.2012.)
<http://www.meku.fi/lapsetjamedia2012.pdf>

Opettajilta kysymänä kysymykset

Haastattelin opettajat teemahaastatteluina. Yhden haastattelun kesto oli noin tunnin verran. Litteroin nauhoitetut haastattelut ja vertailin haastatteluja toisiinsa. Tein haastatteluista varten kysymysrunгон, jonka lähetin opettajille etukäteen sähköpostilla.

Mikäli haastattelussa tuli vastaan mielenkiintoisia vastauksia tai mielipiteitä, otin ne mukaan opinnäytetyöhöni. Tarkoitukseni oli haastatella opinnäytetyöhöni useita eri ikäisiä opettajia. Koska tein haastattelut teemahaastatteluina, pyrin antamaan tilaa myös haastateltavien omille näkökulmille ja huomioille, enkä rajannut haastatteluja tarkasti vain valmiiden kysymysten ympärille. Valmiit kysymykset toimivat ainoastaan haastatteluiden runkona.

1. Koetko eläväsi samassa mediatodellisuudessa oppilaiden kanssa? (Yläkoululaiset ovat sen ikäisiä, että he ovat kasvaneet lapsesta saakka teknologisoituneessa maailmassa. Heille esimerkiksi tietokoneet ja matkapuhelimet ovat aina olleet arkipäivää. Opettajat taas ovat sen ikäisiä, että heille nämä asiat eivät ole olleet samalla tavalla itsestäänselvyksiä)
2. Millaiselta nuorten mediankäyttö mielestäsi näyttää? Mitä medioita he käyttävät? (Tuleeko esimerkiksi tunneille tai oppilaiden kanssa käytävissä keskusteluissa esiin millaista nuorten mediankäyttö on?)
3. Millaisissa asioissa yläkouluikäiset nuoret tarvitsisivat apua ja opetusta?
4. Pystyvätkö opettajat vastaamaan tarpeeseen?
5. Millaisia konkreettisia yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia pystyt nimeämään mediankäytössä itsesi ja oppilaiden välillä?
6. Saavatko opettajat riittävästi työkaluja mediakasvatuksen opettamiseen omassa koulutuksessaan ja työssään? (Yläkouluikäiset nuoret ovat mediakulttuurin ja viihteen suurkuluttajia, he ovat tottuneet tuottamaan itse materiaalia verkkoympäristöön ja elävät jatkuvassa median muutoksessa. Onko opettajien helppo pysyä mukana jatkuvassa muutoksessa ja millä tavalla sen teet?)

7. Miten tärkeää mediakasvatus on yläkouluikäisille ja millaisiin asioihin olisi hyvä keskittyä yläkouluikäisten mediakasvatuksessa?